

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ**

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**Η προσέγγιση των Παραλογών μέσω δραστηριοτήτων
Δημιουργικής Γραφής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.
Μελέτη περίπτωσης το δημοτικό τραγούδι: «Του γεφυριού
της Άρτας»**

Χαλβαντζής Βασίλειος

Επιβλέπων: Κωτόπουλος Τριαντάφυλλος

2022

Περίληψη

Εδώ και μερικά χρόνια, στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, χρησιμοποιούνται δραστηριότητες δημιουργικής γραφής στη διδασκαλία της λογοτεχνίας. Τα τελευταία δέκα περίπου χρόνια, το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών περιλαμβάνουν δημιουργικές δραστηριότητες αφήγησης και γραφής για τη γλώσσα και τη λογοτεχνία. Το δημοτικό τραγούδι είναι ζωτικό κομμάτι του ελληνικού πολιτισμού και οι διάφορες κατηγορίες του γίνονται γνωστές στα παιδιά δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μέσα από το μάθημα της λογοτεχνίας. Το δημοτικό τραγούδι ενδείκνυται να προσεγγιστεί και να διδαχθεί και μέσα από δραστηριότητες δημιουργικής γραφής. Στην παρούσα εργασία μελετούμε το δημοτικό τραγούδι ως ποιητικό είδος γενικότερα και εστιάζουμε ενδελεχέστερα στις Παραλογές, είδος του δημοτικού τραγουδιού. Στη συνέχεια αναλύεται η παραλογή «Του γεφυριού της Άρτας» και τέλος παρουσιάζεται ένα διδακτικό σενάριο διδασκαλίας του συγκεκριμένου δημοτικού τραγουδιού και με δραστηριότητες δημιουργικής γραφής.

Abstract

For some years now, in Primary and Secondary Education, creative writing activities have been used in the teaching of literature. For the past ten years or so, the Interdisciplinary Curriculum Framework (DEPPS) and the Curriculum include creative storytelling and writing activities for language and literature. Folk song is a vital part of Greek culture and its various categories become known to secondary school children through the course of literature. Folk song is appropriate to be approached and taught through creative writing activities. In the present work we study the folk song as a poetic genre in general and we focus more thoroughly on the Absurdities, a type of folk song. Then the absurdity "Of the bridge of Arta" is analyzed and finally a didactic scenario of teaching the specific folk song and with creative writing activities is presented.

Περιεχόμενα

Περίληψη	2
Abstract.....	3
Περιεχόμενα.....	4
A. Θεωρητικό μέρος	6
Εισαγωγή	7
1. Το Δημοτικό Τραγούδι	8
1.1 Ορισμός.....	8
1.2 Κατηγορίες δημοτικών τραγουδιών	10
2. Παραλογές. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα	12
3. Οι Παραλογές στο ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης –βιβλία μαθητή.	15
3.1 Η διδασκαλία των παραλογών σύμφωνα με το Α.Π.Σ.(Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών & Δ.Ε.Π.Π.Σ. (Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών) 15	
4 Η δημιουργική γραφή	17
4.1 Στον ακαδημαϊκό χώρο	18
4.2 Στην τάξη	18
4.3 Είδη δημιουργικής συγγραφής.....	19
4.3.1 Δραματική συγγραφή.....	19
4.3.2 Παραμύθι	20
4.3.3 Μυθοπλασία.....	20
4.3.4 Φανταστική λογοτεχνία	21
4.3.5 Σενάριο.....	21
4.3.6 Ποίηση	22
4.3.7 Πεζογραφία.....	24
4.3.8 Δοκίμιο.....	25
5. «Του γεφυριού της Άρτας».....	27

5.1. Μύθος και Πραγματικότητα για τη θυσία ανθρώπων ή ζώων ανά τον κόσμο.	29
5.2. Η γέφυρα ως πολιτιστικό στοιχείο.....	33
5.2.1 Μορφολογικά χαρακτηριστικά των γεφυριών.....	34
5.2.2 Διαδικασία κατασκευής, Υλικά κατασκευής, Μορφή.....	35
5.2.3 Ονομασία.....	37
5.2.4 Χορηγοί.....	39
5.2.5 Τα γεφύρια σήμερα.....	39
6. Τα γεφύρια στη Λογοτεχνία.....	41
B. Πρακτικό μέρος.....	63
7. Διδακτικό σενάριο -Ερμηνευτική προσέγγιση της παραλογής με τεχνικές Δημιουργικής Γραφής.....	64
Συμπερασματικές Παρατηρήσεις.....	84
Βιβλιογραφία.....	85
Ξενόγλωσση.....	85
Ελληνόγλωσση.....	86

Α. Θεωρητικό μέρος

Εισαγωγή

Εδώ και μερικά χρόνια, στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, χρησιμοποιούνται δραστηριότητες δημιουργικής γραφής στη διδασκαλία της λογοτεχνίας. Ωστόσο, οι εκπαιδευτές δεν έχουν απαραίτητα τις αντίστοιχες θεωρητικές γνώσεις και δεν γνωρίζουν πάντοτε τον ορθό τρόπο διεξαγωγής και τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα των δραστηριοτήτων που έχουν υιοθετήσει τη λογική της δημιουργικής γραφής. Τα τελευταία δέκα περίπου χρόνια, το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών περιλαμβάνουν δημιουργικές δραστηριότητες αφήγησης και γραφής για τη γλώσσα και τη λογοτεχνία. Στα Νέα Προγράμματα Σπουδών για τη Λογοτεχνία στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο μάλιστα η δημιουργική γραφή αντιμετωπίζεται μάλιστα επίσημα ως μία από τις μεθόδους προσέγγισης του λογοτεχνικού κειμένου. Τα Προγράμματα αυτά θα εφαρμοστούν πιλοτικά για δύο χρόνια, έτσι ώστε να εκπαιδευτούν πρώτα οι εκπαιδευτικοί και στη συνέχεια να είναι ικανοί να τα εφαρμόσουν στην εκπαιδευτική πράξη. Τα Νέα Προγράμματα υπόσχονται, θεωρητικά τουλάχιστον, θεμελιώδεις αλλαγές στον τρόπο εξέτασης της λογοτεχνίας και της διδακτικής της, αιτούμενο για πολλούς εκπαιδευτικούς.

Το δημοτικό τραγούδι είναι ζωτικό κομμάτι του ελληνικού πολιτισμού και οι διάφορες κατηγορίες του γίνονται γνωστές στα παιδιά δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μέσα από το μάθημα της λογοτεχνίας. Το δημοτικό τραγούδι ενδείκνυται να προσεγγιστεί και να διδαχθεί και μέσα από δραστηριότητες δημιουργικής γραφής.

Στην παρούσα εργασία μελετούμε το δημοτικό τραγούδι ως ποιητικό είδος γενικότερα και εστιάζουμε ενδελεχέστερα στις Παραλογές, είδος του δημοτικού τραγουδιού. Στη συνέχεια αναλύεται η παραλογή «Του γεφυριού της Άρτας» και τέλος παρουσιάζεται ένα διδακτικό σενάριο διδασκαλίας του συγκεκριμένου δημοτικού τραγουδιού και με δραστηριότητες δημιουργικής γραφής.

1. Το Δημοτικό Τραγούδι

Στην προσπάθεια ανίχνευσης της αρχής των δημοτικών τραγουδιών ο Σ. Κυριακίδης τοποθετεί τα παλιότερα από αυτά, τα ακριτικά, στην «ηρωική εποχή του Βυζαντίου», τον 9^ο και 10^ο αιώνα, στη Μικρά Ασία, απ' όπου και εξαπλώθηκαν στην Ελλάδα και στους σλαβικούς λαούς της Βαλκανικής (Κυριακίδης, 1934, σ. 48-49). Πολλά στοιχεία, όμως, που έχουν αναδείξει οι μελετητές, συνδέουν τα νεότερα δημοτικά τραγούδια με την αρχαιότητα: Ο Σ. Κυριακίδης συνδέει τη λέξη *τραγούδι* με τη λέξη *τραγωδία* που τον 1^ο αιώνα μ. Χ. σήμαινε *άσμα*, ενώ ένα χελιδόνισμα που διασώζει ο Αθήναιος τον 2^ο μ. Χ. αιώνα, είναι «όμοιο μ' αυτά που ψάλλονται σήμερα» (Πολίτης, 2003, σ. 47). Ο Baud-Bovy υποστηρίζει ότι υπάρχει συνεχής εξέλιξη στη γλώσσα, στον ρυθμό, τη δομή και τη μελωδία, από τα αρχαιοελληνική μουσική ως το δημοτικό τραγούδι (Κονταξής, 2007, σ. 15).

1.1 Ορισμός

Με τον όρο δημοτικό τραγούδι εννοούμε το τραγούδι που δημιουργήθηκε από κάποιον ανώνυμο δημιουργό, άτομο προικισμένο, ο οποίος βασίστηκε σε παραδοσιακά κοινά μοτίβα, κοινούς τόπους φραστικούς, στιχουργικούς, μελωδικούς και ρυθμικούς, ενώ δημιουργήθηκε ταυτόχρονα ως υπόθεση, στίχος, τσακίσματα, μελωδία και ρυθμός (Τσαγγάλας, 1988, σ. 45). Στη συνέχεια, ο ανώνυμος λαός το οικειοποιήθηκε και από στόμα σε στόμα το διέδωσε προφορικά, τροποποιώντας το και τελειοποιώντας το, με αποτέλεσμα να διασώζεται σε διάφορες παραλλαγές. Είναι η στιγμή που ο λαϊκός δημιουργός χάνεται και το τραγούδι γίνεται κοινό κτήμα, ομαδικό, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι σχηματίστηκε συνεργατικά. (Πολίτης, 1973, σ. 284-299). Αποτελεί πλέον τρόπο έκφρασης του λαού και θεωρείται κοινό δημιούργημα της κοινωνίας. Συνδέεται με τις διάφορες πτυχές της ζωής των ανθρώπων της υπαίθρου, καθώς αναπτύχθηκε στον χώρο της υπαίθρου αποτελώντας ταυτόχρονα «μέσο λατρείας και τελετουργιών, αλλά και λειτουργικό και χρηστικό εργαλείο» (Γαϊτάνος, 2012, σ. 35-42).

Βασικό χαρακτηριστικό του δημοτικού τραγουδιού είναι η προφορικότητα. Για πρώτη φορά άρχισε να καταγράφεται στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και συστηματικότερα

από τον Κλωντ Φωριέλ, στις αρχές του 19^{ου}, ενώ στις αρχές του 20^{ου} αιώνα εκδίδεται για πρώτη φορά η ανθολογία του Νικολάου Πολίτη, *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, (1914). Από τη στιγμή της καταγραφής του και για μεγάλο χρονικό διάστημα αντιμετωπίστηκε ως παραλλαγή γραπτής λογοτεχνίας. Σύμφωνα με τον Α. Πολίτη έγινε ποίημα, παγιώθηκε ως (ενιαίο) γραπτό κείμενο και επομένως καταργήθηκε ως προφορικό είδος (Πολίτης, 1984, σ. 16). Μ' αυτόν τον τρόπο έχασε, όμως το μέλος, το ρυθμό και το λογοτυπικό του χαρακτήρα και μετατράπηκε σε είδος προορισμένο αποκλειστικά για *ανάγνωση*. Το δημοτικό τραγούδι, καθώς ανήκει στο σύστημα της προφορικής παράδοσης, δεν είναι απλώς κείμενο, αλλά συνδυάζει ρυθμό, στίχο και χορό. «Στηρίζεται στον αυτοσχεδιασμό με βάση συγκεκριμένα σχήματα λόγου (ποιητικά σημεία, φόρμουλες, λογότυπους). Ακολουθεί και αναπαράγει ορισμένους κανόνες τυποποίησης: η ισομετρία, τα άσκοπα ερωτήματα, ο νόμος των τριών, το ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο μέτρο, η γλωσσική τους λιτότητα, τα τυπικά μοτίβα, το θέμα του αδυνάτου αποτελούν ορισμένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του δημοτικού τραγουδιού. Σε αντίθεση προς την επώνυμη γραπτή λογοτεχνία αφήνει ελάχιστα περιθώρια ατομικής δημιουργίας, χωρίς παρά ταύτα να μένει στάσιμο στο χρόνο» (Σηφάκης, 1988, σ. 21).

Η προφορικότητά του ήταν το στοιχείο εκείνο που οδήγησε στο να αγνοηθεί αρχικά από τους έλληνες λογίους. Επί πολλές δεκαετίες μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, στο πλαίσιο του ρομαντικού κλασικισμού, το αρχαϊκό λογοτεχνικό ύφος θεωρήθηκε ότι αποτελούσε τεκμήριο της πολιτισμικής συνέχειας αρχαίου και νέου ελληνισμού. Η όψιμη αναγνώριση της προφορικής λογοτεχνίας συνάπτεται με την απαξίωση της προφορικής γλώσσας. Από τη δεκαετία του 1960, η προφορική λογοτεχνία αποτελεί ερευνητικό αντικείμενο σε πολλαπλά επίπεδα (ιστορικό, φιλοσοφικό, γλωσσολογικό, ανθρωπολογικό και φιλολογικό), σε συνδυασμό με τις θεωρίες της προφορικότητας (Claude Lévi-Strauss, Jack Goody, Marshall McLuhan, Eric Alfred Havelock κ.ά., βλ. Ong 2001). Είδη της προφορικής λογοτεχνίας, λ.χ. το δημοτικό τραγούδι, δεν θεωρούνται πλέον παραλλαγές γραπτών έργων, αλλά εξετάζονται με διαφορετικά εννοιολογικά εργαλεία που σχετίζονται με τις λειτουργίες της μνήμης (βλ. λ.χ. Σηφάκης 1988, σ. 23).

1.2 Κατηγορίες δημοτικών τραγουδιών

Οι μελετητές έχουν προχωρήσει στην κατηγοριοποίηση των δημοτικών τραγουδιών. Σύμφωνα με τον Νικόλαο Πολίτη τα δημοτικά τραγούδια χωρίζονται σε: 1. Ακριτικά, 2. Ιστορικά, 3. Κλέφτικα, 4. Παραλογές, 5. Της αγάπης, 6. Νυφιάτικα, 7. Νανουρίσματα, 8. Κάλαντα, 9. Βαΐτικα, 10. Της ξενιτιάς, 11. Μοιρολόγια, 12. Του κάτω κόσμου, 13. Γνωμικά, 14. Εργατικά, 15. Περιγελαστικά. Στο επίμετρο της συλλογής του ο Ν. Πολίτης συμπεριλαμβάνει και δύο ακόμη κατηγορίες: 16. Δημώδη άσματα των μέσων χρόνων και 17. Τραγούδια εις ελληνικές διαλέκτους, με ποιήματα που δεν ανήκουν σε κάποια από τις παραπάνω θεματικές κατηγορίες. (Πολίτης, 2005).

Σύμφωνα με τον Σ. Κυριακίδη χωρίζονται σε:

A. Κυρίως άσματα:

1. Εργατικά, 2. Εθιμικά & εορταστικά, 3. Παιδικά, 4. Της αγάπης, 5. Του γάμου, 6. Της ξενιτιάς, 7. Μοιρολόγια, 8. Κλέφτικα, 9. Ιστορικά, 10. Σατιρικά, 11. Γνωμικά, 12. Περιστατικά, 13. Θρησκευτικά.

B. Διηγηματικά άσματα:

1. Ακριτικά, 2. Παραλογές, 3. Ρίμες

Γ. Δραματοποιημένα άσματα:

Δραματοποιημένα παιχνίδια και παραστάσεις που υποκαθιστούν το θέατρο. Υπόθεση μέσα από αναγεννησιακά έπη και Θέατρο Σκιών (Κυριακίδης, 1965, σ. 49).

Μία τρίτη κατηγοριοποίηση, σύμφωνα με τον Δημήτριο Λουκάτο, έχει ως εξής:

1. Επικά, 2. Λυρικά, 3. Οικογενειακά, 4. Θρησκευτικά, 5. Εποχικά. 6. Κοινωνικά, 7. Γνωμικά, 8. Παιδικά (Λουκάτος, 1985, σ. 42)

1.3 Χαρακτηριστικά του Δημοτικού Τραγουδιού

1) Στίχος: Κυριαρχεί ο iamβικός δεκαπεντασύλλαβος, ο κατεξοχήν νεοελληνικός στίχος, σύμφωνα με τον Καψωμένο, ακολουθεί ο iamβικός οκτασύλλαβος και ο

τροχαϊκός οκτασύλλαβος. Οι στίχοι δεν έχουν ομοιοκαταληξία και δεν σχηματίζουν στροφικά συμπλέγματα (Καψωμένος, 1990, σ. 28).

2) Αρχή της ισομετρίας: Στην πλειοψηφία τους ολοκληρώνουν το νόημα σε ένα στίχο (**αρχή της ισομετρίας**), με αποτέλεσμα να αποφεύγουν τους **διασκελισμούς**, δηλ. την νοηματική ολοκλήρωση στον επόμενο στίχο, π.χ. *τ' αντρειωμένου τ' άρματα δεν πρέπει να πουλιώνται*. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις που η αρχή και το χαρακτηριστικό γνώρισμα «στίχος και νόημα» παραβιάζεται (ιδιαίτερα όταν ο στίχος περιέχει κλητική προσφώνηση) π.χ. *Ήλιε μου και τρισήλιε μου και κοσμογυριστή μου*.

3) Επανάληψη του νοήματος του πρώτου ημιστίχιου στο δεύτερο, με τις ίδιες ή ισοδύναμες λέξεις, με το δεύτερο ημιστίχιο να αποτελεί επανάληψη και νοηματική αναδίπλωση του πρώτου.

4) Επικράτηση ρημάτων και ουσιαστικών, ενώ τα επίθετα παραλείπονται, στοιχεία που συντελούν στην πυκνότητα του λόγου με τη γλώσσα των δημοτικών τραγουδιών να είναι ιδιαίτερα δραστική, ζωντανή και παραστατική.

5) Χρήση του αριθμού 3 και των πολλαπλασίων του/ νόμος των τριών: Πολύ συχνά, τα πρόσωπα, οι έννοιες, οι καταστάσεις παρουσιάζονται ανά τρία, ενώ γίνεται χρήση και των πολλαπλασίων του τρία. Σύμφωνα με τη λαϊκή παράδοση, ο συγκεκριμένος αριθμός είναι ιερός, με μαγική δύναμη.

6) Σχήματα λόγου: το σχήμα του αδυνάτου, τα άσκοπα ερωτήματα, η προσωποποίηση, η υπερβολή είναι μεταξύ αυτών που συναντώνται συχνά στα δημοτικά τραγούδια.

7) Εκφραστικά μοτίβα: Συναντώνται πολλές στερεότυπες εκφράσεις, αναλλοίωτες ή με ελαφρές διαφοροποιήσεις, από ποίημα σε ποίημα ή επαναλαμβάνονται στο ίδιο ποίημα.

8) Εμφανίζονται σε διαφορετικές μορφές-παραλλαγές, από περιοχή σε περιοχή, καθώς η προφορική τους μετάδοση επέφερε αυτές τις διαφοροποιήσεις.

2. Παραλογές. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα

Οι παραλογές αποτελούν μία από τις δεκαπέντε κατηγορίες των δημοτικών τραγουδιών, σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση του Ν. Πολίτη (Πολίτης Ν., 2005), ενώ, σύμφωνα με τον Σ. Κυριακίδη, εντάσσονται στην κατηγορία των διηγηματικών ασμάτων. «Στην ανώτερη βαθμίδα των δημοτικών τραγουδιών ετάξαμεν τα διηγηματικά. Μπορούμε να τα μοιράσουμε σε δύο κατηγορίες, στα ακριτικά και στα κυρίως διηγηματικά, αυτά που ο λαός ονομάζει παραλογές», αναφέρει ο Λ. Πολίτης (Πολίτης, 2003, σ. 49). Ο Ν. Πολίτης χρησιμοποίησε πρώτος τον όρο «παραλογές», για να ξεχωρίσει τα διηγηματικά παραμυθιακά ποιήματα από άλλες κατηγορίες δημοτικών τραγουδιών. Σχετικά με την καθιέρωση του όρου «παραλογές», στηρίχθηκε σε μια πληροφορία, που αναφέρει ο Δ. Καμπούρογλου στην «Ιστορία των Αθηναίων» (1889): «Τα ποιητικά της δημώδους μούσης προϊόντα, τα φέροντα τον τύπον επών ή επυλλίων, ωνομάζοντο παραλογαί».

Ο Σ. Κυριακίδης θεωρεί ότι η λέξη «παραλογία» έχει προέλθει από την αρχαία ελληνική «παρακατολογία» (με απλολογία) που ήταν όρος θεατρικός και σήμαινε ένα είδος μελοδραματικής απαγγελίας (Λεξικό λογοτεχνικών όρων). Ο ίδιος μελετητής ασχολήθηκε με το ευρύτερο πρόβλημα της καταγωγής των ελληνικών παραλογών. Στη μελέτη του «*Αι ιστορικά αρχαί της δημώδους νεοελληνικής ποιήσεως*» (1934) υποστήριξε την πολύ βάσιμη άποψη ότι η προέλευση και η καταγωγή των παραλογών είναι αρχαιοελληνική.

Συγκεκριμένα ο Κυριακίδης ανάγει την προέλευση των παραλογών στον τραγικό παντόμιμο, που προήλθε από τη διάσπαση της ελληνικής τραγωδίας και που η ύπαρξή του μαρτυρείται στην Ελλάδα από τον 5ο π.Χ. αιώνα. Στον παντόμιμο συμμετέχει ένα ή περισσότερα πρόσωπα, που λένε μ' έναν ορισμένο μουσικό τρόπο το κείμενο, ενώ παράλληλα ένας χορευτής αναπαριστάνει με κινήσεις μόνο τα λεγόμενα. Ο παντόμιμος, που από την ελληνιστική εποχή πέρασε στη Ρώμη και από κει στο Βυζάντιο, εξελίχθηκε βαθμιαία σε ιδιαίτερο θεατρικό είδος και ανέπτυξε ανεξάρτητες δικές του υποθέσεις, που είχαν αφηγηματικό - μυθικό χαρακτήρα με μιαν αφθονία δραματικών στοιχείων. Από αυτούς τους ανεξαρτητοποιημένους παντόμιμους, που είχαν πάρει χαρακτήρα ορχηστρικών ασμάτων, πιστεύει ο Κυριακίδης ότι προήλθαν οι παραλογές.

Οι παραλογές είναι συνήθως πολύστιχα ποιήματα με αφηγηματικό και επικολυρικό χαρακτήρα. Ως αφηγηματικά τραγούδια αναπτύσσουν ένα μύθο (=μια υπόθεση, μια ιστορία) που εξελίσσεται σταδιακά και έχει όλα τα γνωρίσματα και τα στοιχεία της αφηγηματικής ποιητικής γραφής: αρχή και δέση του μύθου, σταδιακή εξέλιξη και κορύφωση και, τέλος, λύση. (Λεξικό λογοτεχνικών όρων). Η υπόθεση στηρίζεται σε λαϊκές παραδόσεις ή είναι πλαστές.

Αντλούν το περιεχόμενό τους από αρχαίους ελληνικούς μύθους, από νεότερες παραδόσεις, από διάφορα δραματικά χαρακτηριστικά κοινωνικά περιστατικά, από την ιστορική μνήμη, ή έχουν υπόθεση εντελώς πλαστή.

Παρουσιάζουν έντονα παραμυθιακά και εξωλογικά στοιχεία, δηλαδή στοιχεία που η λογική μας δεν τα δέχεται ως πραγματικά και φυσικά.

Παρουσιάζουν το χαρακτηριστικό της αφηγηματικής πυκνότητας στην πλοκή του μύθου, με αποτέλεσμα να διακρίνονται από έναν γρήγορο και γοργό ρυθμό στην όλη ροή και εξέλιξη του μύθου.

Διαφέρουν ριζικά από άλλα αφηγηματικά τραγούδια, γιατί η υπόθεσή τους παρουσιάζει στοιχεία έντονης δραματικότητας.

Όλα αυτά τα στοιχεία και τα χαρακτηριστικά μπορεί κανείς εύκολα να τα διαπιστώσει και να τα επισημάνει στις δύο καλύτερες παραλογές: «*Του Νεκρού αδελφού*» και «*Του γεφυριού της Άρτας*». Στην πρώτη λ.χ. από αυτές τις δύο παραλογές μπορούμε εύκολα να διαπιστώσουμε: τον εμφανή αφηγηματικό χαρακτήρα του τραγουδιού· την ύπαρξη ενός μύθου, μιας δηλαδή υπόθεσης, με εμφανή τα στοιχεία της δέσης, της σταδιακής κορύφωσης και της λύσης· την υπόθεση που είναι πλαστή, αλλά απηχεί και συγκεκριμένες κοινωνικές καταστάσεις· τα υπάρχοντα στο μύθο εξωλογικά στοιχεία (π.χ. η έγερση του νεκρού Κωνσταντή από το μνήμα)· την έντονη δραματικότητα που κορυφώνεται στους καταληκτικούς στίχους της παραλογής.

Οι παραλογές, όπως και τα ακριτικά τραγούδια, θεωρούνται τα παλιότερα δημοτικά τραγούδια. Η γέννηση των ακριτικών τοποθετείται στον 9^ο και 10^ο αιώνα, «την ηρωική εποχή του Βυζαντίου», στη Μικρά Ασία, απ' όπου εξαπλώθηκαν στην Ελλάδα και στους σλάβικους λαούς της Βαλκανικής, γείτονες των Βυζαντινών. Στην ίδια εποχή και γεωγραφική περιοχή τοποθετούνται από τον Baud-Bovy δύο από τις πιο γνωστές παραλογές που είχαν διαδοθεί σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο, *Του*

γεφυριού της Άρτας και Του νεκρού αδερφού. Το πρώτο οι γνησιότερες παραλλαγές το ονομάζουν *Της Τρίχας το γεφύρι*, παρόλο που είναι πιο γνωστό ως *Του γεφυριού της Άρτας*. (Λ. Πολίτης, 2003, σ. 109). Ο Λ. Πολίτης εντοπίζει και ομοιότητες μεταξύ παραλογών και ακριτικών τραγουδιών, αναφέροντας ότι «κυριαρχούν και σ' αυτά ο ίδιος αρρενωπός και αδυσώπητος κόσμος, όπως και στα ακριτικά, με πολλή ανάμειξη του υπερφυσικού αλλά και του τραγικού στοιχείου, καθώς και η παρουσία μιας άτεγκτης μοίρας».

3. Οι Παραλογές στο ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης –βιβλία μαθητή.

3.1 Η διδασκαλία των παραλογών σύμφωνα με το Α.Π.Σ.(Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών & Δ.Ε.Π.Π.Σ. (Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών)

Σύμφωνα με το ΑΠΣ-ΔΕΠΠΣ της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι παραλογές, ως κατηγορία του δημοτικού τραγουδιού, διδάσκονται μέσα από το μάθημα της Λογοτεχνίας και στόχοι της διδασκαλίας είναι (ΙΕΠ, 2003):

- Η κατανόηση του δημοτικού τραγουδιού ως βασικού φορέα παραδοσιακών αξιών και μορφών ζωής που σχετίζονται με την κοινωνία της υπαίθρου και η εμφάνιση στις αξίες και στις δομές αυτής της κοινωνίας.
- Η γνωριμία με βασικά τεχνοτροπικά μοτίβα της προφορικής λαϊκής ποίησης (π.χ. στερεότυποι στίχοι και επαναλαμβανόμενες συντακτικές δομές).
- Επίγνωση της σημασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς.
- Γνωριμία με ορισμένα μείζονα έργα, ιδρυτικά της νεότερης ελληνικής γραμματείας.
- Η μελέτη κειμένων του Νεοελληνικού Δνων τουμού και η κατανόηση της σημασίας τους στη μεταβολή των υφιστάμενων κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών της εποχής τους.
- Γραμματολογική ενημέρωση, μέσα από επιλεγμένα κείμενα, για τα επιτεύγματα των παλαιότερων περιόδων της λογοτεχνίας μας.
- Η ευαισθητοποίηση και η ανάπτυξη δεξιοτήτων για ενεργητική συμβολή στην αντιμετώπιση σύγχρονων διεθνών κοινωνικών προβλημάτων (φτώχεια, βία, ρατσισμός, πόλεμοι, μετανάστευση, κ.λπ.).
- Ανάπτυξη κριτικής στάσης απέναντι σε ιδεολογίες με ολοκληρωτικό χαρακτήρα και απέναντι στις επιδιώξεις των ισχυρών κρατών.
- Ευαισθητοποίηση σε θέματα ύφους και λογοτεχνικής γλώσσας.
- Συνειδητοποίηση της διαφοράς ανάμεσα στη λογοτεχνία και την ιστοριογραφική αφήγηση ως προς τους τρόπους αποτύπωσης των ιστορικών γεγονότων στην ατομική και συλλογική ζωή.

- Εξοικείωση με βασικές αντιλήψεις από τη Θεωρία της λογοτεχνίας.
- Η συνειδητοποίηση του πανανθρώπινου χαρακτήρα της λογοτεχνικής δημιουργίας.
- Η αναγνώριση της πολλαπλότητας των τρόπων λογοτεχνικής αναπαράστασης και η επισήμανση της δημιουργικής επικοινωνίας ανάμεσα στις λογοτεχνίες διαφορετικών χωρών.

Οι μαθητές/-τριες επιδιώκεται:

Να κατανοήσουν την εξέλιξη των λογοτεχνικών ειδών και Σχολών σε σχέση με το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο.

Να κατανοήσουν ότι η λογοτεχνία προσεγγίζει τα μεγάλα ζητήματα της ανθρώπινης κατάστασης με μια ποικιλία καλλιτεχνικών τρόπων και μέσων, σε συνάρτηση πάντα με την εποχή και το δημιουργό.

Να γνωρίσουν βασικά τεχνολογικά μοτίβα της προφορικής λαϊκής ποίησης (π.χ. στερεότυπους στίχους, επαναλαμβανόμενες συντακτικές δομές κ.λπ.).

Να κατανοήσουν ότι το δημοτικό τραγούδι αποτελεί βασικό φορέα παραδοσιακών αξιών και μορφών ζωής που σχετίζονται με την κοινωνία της υπαίθρου και να εμβαθύνουν στις αξίες και στις δομές αυτής της κοινωνίας

4 Η δημιουργική γραφή

Δημιουργική γραφή είναι κάθε γραφή που ξεφεύγει από τα όρια των κανονικών επαγγελματικών, δημοσιογραφικών, ακαδημαϊκών ή τεχνικών μορφών λογοτεχνίας, που συνήθως προσδιορίζονται με έμφαση στην αφηγηματική τέχνη, την ανάπτυξη χαρακτήρων και τη χρήση λογοτεχνικών τροπαίων ή με διάφορες παραδόσεις ποίησης και ποιητικής. Λόγω της χαλαρότητας του ορισμού, είναι δυνατό η γραφή όπως οι ιστορίες μεγάλου μήκους να θεωρηθεί δημιουργική γραφή, παρόλο που εμπίπτουν στη δημοσιογραφία, επειδή το περιεχόμενο των χαρακτηριστικών εστιάζεται ειδικά στην αφήγηση και την ανάπτυξη χαρακτήρων. Τόσο τα φανταστικά όσο και τα μη πλασματικά έργα εμπίπτουν σε αυτήν την κατηγορία, συμπεριλαμβανομένων μορφών όπως μυθιστορήματα, βιογραφίες, διηγήματα και ποιήματα. Στο ακαδημαϊκό περιβάλλον, η δημιουργική γραφή συνήθως χωρίζεται σε μαθήματα μυθοπλασίας και ποίησης, με έμφαση στη γραφή σε πρωτότυπο στυλ, σε αντίθεση με τη μίμηση προϋπαρχόντων ειδών όπως το έγκλημα ή ο τρόμος. Το γράψιμο για την οθόνη και τη σκηνή - σενάριο και συγγραφή θεατρικών έργων - συχνά διδάσκονται χωριστά, αλλά εντάσσονται και στην κατηγορία της δημιουργικής γραφής (Marksberry, 1963, σ.34).

Δημιουργική γραφή μπορεί τεχνικά να θεωρηθεί οποιαδήποτε γραφή πρωτότυπης σύνθεσης. Υπό αυτή την έννοια, η δημιουργική γραφή είναι ένα πιο σύγχρονο και προσανατολισμένο στη διαδικασία όνομα για αυτό που παραδοσιακά ονομαζόταν λογοτεχνία, συμπεριλαμβανομένης της ποικιλίας των ειδών της. Στο έργο της, *Foundations of Creativity*, η Mary Lee Marksberry αναφέρεται στο *Teaching the People's Language* των Paul Witty και Lou LaBrant για να ορίσει τη δημιουργική γραφή. Marksberry σημειώνει:

Ο Witty and LaBrant...[λέμε δημιουργική γραφή] είναι μια σύνθεση οποιουδήποτε τύπου γραφής ανά πάσα στιγμή, κυρίως στην υπηρεσία τέτοιων αναγκών όπως

την ανάγκη τήρησης αρχείων σημαντικής εμπειρίας,

την ανάγκη για ανταλλαγή εμπειριών με μια ενδιαφερόμενη ομάδα και

την ανάγκη για ελεύθερη ατομική έκφραση που συμβάλλει στην ψυχική και σωματική υγεία (Marksberry, 1963, σ.39).

4.1 Στον ακαδημαϊκό χώρο

Σε αντίθεση με το ακαδημαϊκό αντίστοιχο των μαθημάτων γραφής που διδάσκουν στους μαθητές να συνθέτουν εργασία με βάση τους κανόνες της γλώσσας, η δημιουργική γραφή πιστεύεται ότι επικεντρώνεται στην αυτοέκφραση των μαθητών. Ενώ η δημιουργική γραφή ως εκπαιδευτικό αντικείμενο είναι συχνά διαθέσιμη σε ορισμένα στάδια, αν όχι σε όλη την εκπαίδευση K-12, ίσως η πιο εκλεπτυσμένη μορφή δημιουργικής γραφής ως εκπαιδευτικός στόχος είναι στα πανεπιστήμια. Μετά από μια αναμόρφωση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στη μεταπολεμική εποχή, η δημιουργική γραφή απέκτησε προοδευτικά εξέχουσα θέση στο πανεπιστημιακό περιβάλλον. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το πρώτο επίσημο πρόγραμμα δημιουργικής γραφής καθιερώθηκε ως πτυχίο Master of Arts στο Πανεπιστήμιο της East Anglia το 1970 από τους μυθιστοριογράφους Malcolm Bradbury και Angus Wilson. Με την έναρξη των επίσημων προγραμμάτων δημιουργικής γραφής:

Για πρώτη φορά στη θλιβερή και μαγευτική ιστορία της λογοτεχνίας, για πρώτη φορά στην ένδοξη και τρομερή ιστορία του κόσμου, ο συγγραφέας έγινε ευπρόσδεκτος στον ακαδημαϊκό χώρο. Αν το μυαλό μπορούσε να τιμηθεί εκεί, γιατί όχι και η φαντασία; (Engle, 1999, σ.2)

4.2 Στην τάξη

Η δημιουργική γραφή συνήθως διδάσκεται σε μορφή εργαστηρίου και όχι σε στυλ σεμιναρίου. Στα εργαστήρια, οι μαθητές συνήθως υποβάλλουν πρωτότυπη εργασία για κριτική από ομοτίμους. Οι μαθητές διαμορφώνουν επίσης μια μέθοδο γραφής μέσω της διαδικασίας της γραφής και της επανεγγραφής. Ορισμένα μαθήματα διδάσκουν τα μέσα για την εκμετάλλευση ή την πρόσβαση σε λανθάνουσα δημιουργικότητα ή περισσότερα τεχνικά ζητήματα όπως η επεξεργασία, οι δομικές τεχνικές, τα είδη, η τυχαία δημιουργία ιδεών ή η απεμπλοκή του μπλοκ συγγραφέα. Μερικοί σημαντικοί συγγραφείς, όπως ο Michael Chabon, ο Sir Kazuo Ishiguro, ο Kevin Brockmeier, ο Ian McEwan, ο Karl Kirchwey, ο Dame Rose Tremain και φημισμένοι σεναριογράφοι, όπως ο David Benioff, ο Darren Star και ο Peter Farrelly,

έχουν αποφοιτήσει από πανεπιστημιακά προγράμματα δημιουργικής γραφής (Swansburg, 2001, σ. 4).

4.3 Είδη δημιουργικής συγγραφής

4.3.1 Δραματική συγγραφή

Στην περίπτωση της δραματικής γραφής το χαρακτηριστικό στοιχείο είναι η δραματική ουσία. Δεν σημαίνει γραφή χωρίς υποκριτική αλλά και υποκριτική χωρίς γραφή. Τα είδη του δράματος είναι η κωμωδία, η τραγωδία και το σατυρικό δράμα. Δεν είναι τυχαίο ότι στην ιστορία του θεάτρου αλλά και σε ξένες πηγές γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στις ρίζες του δράματος στην Αρχαία Ελλάδα. Σύμφωνα με πηγές από τη Νέα Υόρκη, στη δραματική γραφή υπάρχει μια ενστικτώδης ερμηνεία των ηθοποιών από την πλευρά του συγγραφέα αλλά και μια ενστικτώδης σχέση του συγγραφέα με τους ηθοποιούς που ερμηνεύουν το κείμενο (Krueger, 2010, σελ. 23). Ακολουθώντας Ρώσους θεατρικές προσωπικότητες όπως ο Konstantin Stanislavsky, που έχτισε το σύστημα Stanislavsky, η έννοια της ερμηνείας ενός κειμένου αναφέρεται σε εκείνα τα στοιχεία με τα οποία ειδικά εκπαιδευμένοι ηθοποιοί ερμηνεύουν θεατρικά το γραπτό κείμενο. Ο ηθοποιός είναι αυτός που εμπυχώνει τον λόγο και κάνει ένα έργο ελκυστικό στο ευρύ κοινό. Μια τέτοια προσέγγιση είναι το Σύστημα Στανισλάφσκι.

Στην περίπτωση αυτή, τα δεδομένα από την ανάλυση του συστήματος παρουσιάζουν ενδιαφέρον για μια προκαταρκτική τοποθέτηση. Πρώτον, το μαγικό Αν των ηθοποιών (χαρακτήρες), τι θα έκανε αν ήταν στη θέση του Ντέιβιντ Γκέιλ. Δεύτερον, η συναισθηματική μνήμη, η ικανότητα του ηθοποιού (χαρακτήρα) να ανακτά υλικό από προηγούμενες εμπειρίες που τυχαίνει να προκαλούν συναισθήματα. Δεδομένου ότι η σκηνική αλήθεια είναι διαφορετική από την ανθρώπινη ζωή και δεδομένων επιστημονικών δεδομένων, η συναισθηματική μνήμη μπορεί να περιγραφεί και να παραμείνει ιδέα στον χαρακτήρα, καθώς και να πυροδοτήσει άλλοτε αντιφατικά και άλλοτε ποικίλα συναισθήματα. Τρίτον, η ανάλυση μέσω γεγονότων και ενεργειών του κειμένου που οδηγεί στο υπερ-αντικείμενο το οποίο εκφράζει αυτό που οι χαρακτήρες αναζητούν πάνω απ' όλα (Μουρ, 2008, σελ. 35). Σε κάθε περίπτωση, η

δραματική γραφή υποστηρίζει θεατρικά το γραπτό κείμενο, μια ιδιότητα που ο συγγραφέας πρέπει να κατέχει δημιουργικά, αλλά και μέσα από την ενστικτώδη και δημιουργική του διαίσθηση.

4.3.2 Παραμύθι

Το παραμύθι είναι ένα είδος ιστορίας που περιλαμβάνει συνήθως ευρωπαϊκούς, λαϊκούς χαρακτήρες φαντασίας όπως νάνους, ξωτικά, νεράιδες, γίγαντες, καλικάντζαρους, μάγισσες και συνήθως αλλά όχι πάντα περιλαμβάνει το μαγικό στοιχείο αλλά και το στοιχείο της γοητείας. Επιπλέον, η μυθική φαντασία έχει να κάνει με το είδος της λογοτεχνίας που εμπνέεται από τον αλληγορικό λόγο και τα θέματα αλλά και τους συμβολισμούς των μύθων, των θρύλων, της λαογραφίας και των παραμυθιών. Μπορεί όμως να ξεχωρίσει ο μύθος από τη φαντασία; Ο μύθος αφορά την ίδια την ιστορία που αναλύεται στη λογοτεχνία, για παράδειγμα «The Wonderful Journey of Niels Holgerson». Η φαντασία, το φανταστικό από την άλλη έρχεται σε αντίθεση με την πραγματικότητα, διακρίνεται σε ρεαλιστική και μη ρεαλιστική φαντασίωση και αφορά το είδος, την κατηγορία του λογοτεχνικού έργου (Μουρ, 2008, σελ. 58).

4.3.3 Μυθοπλασία

Η αλήθεια είναι ότι το παραμύθι προσεγγίζεται τόσο από τη μυθοπλασία του όσο και από τα τεχνικά και νομικά του στοιχεία, ωστόσο ο ορισμός που εντάσσει ένα έργο στην κατηγορία του παραμυθιού υπήρξε άλλοτε πηγή διαμάχης και άλλοτε προφανής αν τηρηθούν κάποιοι κανόνες. Στην πράξη, τα παραμύθια αναδεικνύονται ως προφορική ή/και λογοτεχνική μορφή και τα εννοιολογικά στοιχεία του παραμυθιού που το κατατάσσουν στη φανταστική προφορική αφήγηση που αποτελείται από μικρότερες αφηγηματικές ενότητες που ονομάζονται μοτίβα έχουν μεγάλη σημασία. Από την άλλη, το παραμύθι προσεγγίζεται με δεδομένα που έχουν να κάνουν τόσο με τον μύθο όσο και με το νόμο της ιστορίας. Υπάρχουν παραμύθια στα οποία η μυθοπλασία αποδίδεται αλληγορικά, αφηγηματικά και δεν προϋποθέτει πάντα ότι στην ιστορία υπάρχουν νεράιδες, μαγεία ή και στοιχεία μυθοπλασίας (Μουρ, 2008, σ. 63).

4.3.4 Φανταστική λογοτεχνία

Η μυθοπλασία είναι ένα είδος με τη δική του μορφή και τα δικά του σύμβολα. Ο όρος «φανταστικό», που το διακρίνει από άλλα είδη, αναφέρεται συνήθως σε φαινόμενα που δεν έχουν συμβεί, δεν συμβαίνουν, ούτε θα μπορούσαν να συμβούν στην πραγματικότητα. Το φιλοσοφικό υπόβαθρο του φανταστικού, που πάντα χαρακτηρίζεται από τη σύγκρουση του λογικού και του παραλόγου, δηλαδή από την εισβολή του «ανώμαλου» στο «κανονικό», σχετίζεται ίσως με την ανάγκη μεταμόρφωσης και αναδημιουργίας. τον κόσμο, στις ελευθερίες και τις δυνατότητες που παρέχει η φαντασία.

Δεδομένου ότι τα θέματα της μυθοπλασίας ποικίλλουν και γενικά η μυθοπλασία μπορεί να εκδηλωθεί ποικιλοτρόπως, αναλύεται η κατασκευή ενός βιβλίου μυθοπλασίας και περαιτέρω, εκείνα τα στοιχεία που αντιμετωπίζει ο συγγραφέας όταν γράφει στην κατηγορία της μυθοπλασίας. Ξεκινώντας από τη δημιουργία χαρακτήρων, μπορούν να περιγραφούν με αυτοβιογραφικούς ή βιογραφικούς χαρακτήρες, με βάση πραγματικά χαρακτηριστικά, όπως ο συγγραφέας ασχολείται με τη δημιουργία και την εφεύρεση φανταστικών χαρακτήρων από την αρχή. Μπορεί επίσης να συνδυάσει το πραγματικό με το φανταστικό (Anderson, 2009, σελ. 37).

Στη μυθοπλασία, δεν εξετάζονται μόνο τα στοιχεία ενός φανταστικού ή μη κόσμου, αλλά η οργανωμένη δομή και η μορφή του βιβλίου που απλώς χτίζεται γύρω από φανταστικά και ρεαλιστικά στοιχεία, όπως συμβαίνει σε άλλες κατηγορίες λογοτεχνίας. Ειδικά όμως στη μυθοπλασία, ο συγγραφέας και ο αναγνώστης έρχονται αντιμέτωποι με μια εναλλακτική πραγματικότητα διαφορετική από την πραγματική, η οποία αποκτά μια κατάσταση που ονομάζεται φαντασία απλά μέσα από τα μη ρεαλιστικά σύμβολα που περιγράφουν τόσο τις εξωγήινες και ασύλληπτες δυνάμεις όσο και τις δυνάμεις της γης (Anderson, 2009, σελ. 45).

4.3.5 Σενάριο

Στην περίπτωση του σεναρίου, η δραματική γραφή ως συγγραφή και ταυτόχρονα υποκριτική, αποτελεί ειδική περίπτωση του σεναρίου. Τα σενάρια μπορούν επίσης να έχουν τη μορφή παιχνιδιών. Υπάρχει τόσο δημιουργική όσο και πιο οργανική

προσέγγιση για το πώς ένας συγγραφέας μπορεί να προσεγγίσει με επιτυχία το σενάριο. Ξεκινώντας από τα σενάρια για ένα έργο (τηλεόραση, θέατρο, κινηματογράφος), το Jacob Krueger Studio στη Νέα Υόρκη περιγράφει λεπτομερώς το νόημα αυτής της κατηγορίας γραφής καθώς και τη διαδικασία με την οποία ο συγγραφέας μπορεί να ολοκληρώσει με επιτυχία τη δημιουργική του προσπάθεια. Μέσα από εκτεταμένα μαθήματα, το στούντιο προσπαθεί να απαλλάξει τον συγγραφέα από τις εξωτερικές λεκτικές φόρμουλες, ώστε να μπορέσει να δημιουργήσει οργανικά το σενάριο, ξεκινώντας από την αρχική ιδέα, τους χαρακτήρες, την πλοκή, τη μορφή του κειμένου, μέχρι την ταινία που ονειρεύεται κάθε συγγραφέας. του. να γράψω. Αυτό δίνει μια αρχική αίσθηση των ορίων καθώς και του αντικειμένου του σεναρίου, δηλαδή του γραπτού κειμένου που περιγράφει την πλοκή ενός κινηματογραφικού, θεατρικού ή τηλεοπτικού έργου (Krueger, 2010, σ.42).

4.3.6 Ποίηση

Ποίηση είναι η δημιουργική γραφή κατά την οποία μια σύνθεση εκφράζεται μέσω του ποιητικού λόγου όπου δίνεται έμφαση στα βιωματικά και συναισθηματικά χαρακτηριστικά του λόγου (Μπαμπινιώτης, 2004, σελ. 831). Για τη μελέτη και τεκμηρίωση της συγγραφής ποιημάτων επισημαίνονται τα εξής:

Η συγγραφή ενός ποιήματος δεν είναι μια στιγμιαία δραστηριότητα αλλά μια συνεχής και εξελισσόμενη διαδικασία. Μεταξύ της συγγραφής των πρώτων λέξεων και της τελικής δημοσίευσης, υπάρχει ένα κενό μεταξύ των πρόχειρων εκδόσεων. Κάθε ποιητική δημιουργία έχει την αρχή της σε ένα προσχέδιο και κάθε πρόχειρη έκδοση, διαμορφώνει ή αναθεωρεί αυτό που συνέβη στα προηγούμενα στάδια. Ο συγγραφέας, μαθαίνοντας μέσα από την επανάληψη και εξασκώντας πώς να δουλεύει από το προσχέδιο μέχρι την τελική δημοσίευση, αποκτά το κλειδί για τη διαδικασία ανάπτυξης της γραφής (Anderson, 2009, σελ. 52).

Μέσα από τη γραμμή στην ποίηση, ο ποιητής εστιάζει σε διαφορετικά σημεία μιας γραμματικής φράσης είτε είναι ολόκληρη πρόταση είτε όχι. Αυτή ακριβώς η γραμμή στην ποίηση είναι η αισθητή διαφορά από την πεζογραφία. Είτε πρόκειται για μουσικούς στίχους είτε για ακατέργαστες νότες, ο σκοπός τους δεν περιορίζεται στο να δίνουν νόημα στον λόγο αλλά επεκτείνεται στο επίκεντρο της προσοχής των

αποδεκτών. Μέσα από τη γραμμή ο ποιητής εξάγει λέξεις από την κανονική εξέλιξη του λόγου και τις κάνει αντικείμενο προς εξέταση (Anderson, 2009, σ. 53).

Η αναζήτηση φωνής για τον ποιητή είναι ο συνδυασμός τονικότητας στον λόγο και το αντικείμενο. Εμπλουτίζοντας τις προηγούμενες μέσα από την έμπνευση του ποιητή αλλά και των πολλών και διαφορετικών ενδιάμεσων εκδόσεων του ποιήματος μέχρι την τελική δημοσίευση, η φωνή στην ποίηση είναι αναγκαίο και φυσιολογικό προσόν. Ωστόσο, μπορεί να είναι αντιπαραγωγικό στη διαδικασία της ποιητικής εξέλιξης και είναι προτιμότερο ο ποιητής να κρατά τη φωνή του ευέλικτη, παρά να προσπαθεί να τη διορθώσει από την αρχή. Η φωνή δεν επιβάλλεται αλλά ανακαλύπτεται και ενώ πολλοί ποιητές υποστηρίζουν ότι υπάρχουν τόσες διαφορετικές φωνές όσες και διαφορετικά ποιήματα, είναι καλύτερο για τον ποιητή να προσπαθήσει να προσδιορίσει μόνος του την αυθεντική φωνή ενός συγκεκριμένου ποιήματος (Anderson, 2009, σελ. 55).

Η εικόνα ως αντικείμενο αλλά και σύνθεση χρωμάτων είναι βασικό συστατικό τόσο της γλώσσας όσο και του τρόπου που αντιλαμβανόμαστε την πραγματικότητα, είναι δηλαδή μια οπτική απόδειξη μιας κατάστασης. Ο άνθρωπος με το μυαλό του επεξεργάζεται και συγκρίνει συνεχώς εικόνες ή προσπαθεί να κατανοήσει μια ιδέα στην πραγματική ζωή. Συχνά έρχεται αντιμέτωπος με τη μεταφορική φύση του λόγου και των εκφράσεων και γι' αυτό η εικόνα στη μεταφορά είναι αυτή που τον βοηθά να κατανοήσει τη συγκεκριμένη ερμηνεία κατά περίπτωση. Έτσι, η εικόνα του ποιητή εξυμνείται μέσα από τις καθιερωμένες ανθρώπινες συνήθειες και αποτελεί για αυτόν ένα ισχυρό εργαλείο επικοινωνίας. Μέσω της οπτικής σκέψης και της οπτικής αντίληψης ο άνθρωπος κατανοεί έννοιες και πράγματα που ελλείπει εικόνες παραμένουν ασαφή. Με παρόμοιο τρόπο η εικόνα μπορεί να αποτυπώσει ζωντανά τη γεωμετρία του κόσμου και τις ιδέες. Σε κάθε περίπτωση, μπορεί να επεκτείνει την ανθρώπινη εμπειρία δίνοντας μορφή και προοπτική στο άγνωστο (Anderson, 2009, σελ. 62).

Η ποίηση προσπαθεί πάντα να επιτύχει μια τέλεια ισορροπία μεταξύ ήχου και νοήματος. Περιλαμβάνει τόσο τη μουσικότητα του λόγου όσο και το νόημά του. Για το λόγο αυτό η ομοιοκαταληξία στην ποίηση λειτουργεί ως πρότυπο που συνδέει φωνητικά διαφορετικές έννοιες, είναι φωνητικός συσχετισμός και όχι μόνο η ομοιοκαταληξία του ποιήματος. Έχει να κάνει με την ολοκλήρωση της μουσικότητας

του λόγου σε μια καθορισμένη μορφή του ποιήματος, συμπεριλαμβανομένης της τονικότητας του λόγου αλλά και των ερμηνειών. Η ομοιοκαταληξία πρέπει να μπορεί να εκδηλωθεί μέσα από όλες τις πιθανές εκδοχές της, επανειλημμένα (Anderson, 2009, σελ. 67).

Η μορφή στην ποίηση έχει να κάνει με τη μορφή του ποιήματος που καθορίζεται τόσο από το μέτρο όσο και από τις στροφές. Ο ποιητής έχει την ικανότητα να ενδιαφέρεται έντονα ή να αγνοεί εντελώς την πραγματικότητα μιας φόρμουλας στην τέχνη και τελικά δεν υπάρχουν αυστηροί κανόνες στην ποίηση. Υιοθετώντας τα σχήματα ή παραλείποντας, ο ποιητής δίνει δύναμη στη φωνή του ή προστατεύει τη γραφή του από το άγνωστο (δηλαδή γράφει ελεύθερα), αντίστοιχα. Αν και υπάρχουν συγκεκριμένα ρυθμικά μοτίβα που έχουν χτιστεί για χάρη του ποιητικού λόγου, δεν μελετώνται απλώς επειδή υπάρχουν αλλά επειδή δίνουν περαιτέρω δυνατότητες στη γλώσσα (Anderson, 2009, σ. 72).

Το θέμα στην ποίηση έχει να κάνει με το αντικείμενο ενδιαφέροντος με το οποίο πραγματεύεται ο ποιητής. Το θέμα μπορεί να βρίσκεται στην επιφάνεια του λόγου ή μπορεί να υπάρχουν πολλά περισσότερα θέματα που μοιράζονται μια αναδυόμενη ιδέα. Όπως και στην περίπτωση της φωνής, το υποκείμενο στην ποίηση δεν επιβάλλεται αλλά είναι αντικείμενο προς ανακάλυψη. Σε πολλές περιπτώσεις, επειδή τα θέματα που ενδιαφέρουν έναν ποιητή είναι ατομικά, πρέπει να υποκύψει σε έναν εσωτερικό καταναγκασμό να τα ανακαλύψει. Σε άλλες περιπτώσεις, τα θέματα δεν αποτελούν αντικείμενο άμεσης προσοχής στους ανθρώπους έως ότου ο ποιητής ή ο αναγνώστης επικεντρωθεί σε αυτά. Αγκαλιάζοντας ένα θέμα, ο ποιητής δεν ενδιαφέρεται πλέον για ένα συγκεκριμένο ποίημα αλλά για μια ολόκληρη κατηγορία, μια συλλογή έργων (Anderson, 2009, σελ. 83).

4.3.7 Πεζογραφία

Η πεζογραφία αφορά μια ευρεία κατηγορία συγγραφικής δραστηριότητας, εκείνη τη λογοτεχνική δημιουργία που είναι γραμμένη στα νέα ελληνικά, διήγημα (Μπαμπινιώτης, 2004, σελ. 786). Βασικό παράδειγμα είναι η πεζογραφία του Χόρχε Λουίς Μπόρχες παντού. Οι χαρακτηριστικές μορφές της πεζογραφίας είναι το μυθιστόρημα και το διήγημα.

Όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με τη λογοτεχνική του ερμηνεία, το μυθιστόρημα είναι ένα λογοτεχνικό έργο που αποδίδεται σε διήγημα και αφηγείται με λεπτομέρεια πραγματικές ή φανταστικές ιστορίες και περιγράφει ήρωες, ήθη, συναισθήματα ή άλλα γεγονότα. Το μυθιστόρημα διαχωρίζεται από το μυθιστόρημα και το διήγημα με βάση την έκταση των προηγούμενων. Με άλλα λόγια, είναι μεγαλύτερο από το μυθιστόρημα, που είναι μεγαλύτερο από το διήγημα, αν και η έκταση της γραφής σε αυτές τις περιπτώσεις δεν είναι αποκαλυπτική για τον χαρακτήρα και το αντικείμενο της συγγραφικής δραστηριότητας. Έτσι, στην ενότητα αυτή αποφεύγονται οι τεχνικές περιγραφές που διαφέρουν κατά περίπτωση και αναλύονται τα ζητήματα της δημιουργικότητας και της ψυχοδυναμικής του συγγραφέα που ασχολείται με αυτό το είδος γραπτού λόγου (Μπαμπινιώτης, 2004, σ. 786).

Το διήγημα είναι η λογοτεχνική δημιουργία που πραγματοποιείται ως διήγημα μικρού μήκους. Διαχωρίζεται από το μυθιστόρημα και το μυθιστόρημα με βάση την έκταση, αν και αυτά τα όρια μεταξύ των τριών δημιουργικών δραστηριοτήτων είναι υποκειμενικά. Σε αυτή την περίπτωση, ένα μυθιστόρημα είναι πιο σύνθετο από ένα διήγημα. Η ιστορία αποτελείται συνήθως από ένα μόνο επεισόδιο, έχει συγκεκριμένη πλοκή, λίγους αριθμούς χαρακτήρες, έχει συγκεκριμένο χώρο ανάπτυξης και η διάρκεια της ιστορίας είναι μικρή.

4.3.8 Δοκίμιο

Ως δοκίμιο ορίζεται η γραφή με πεζά γράμματα, που πραγματεύεται ένα συγκεκριμένο θέμα χωρίς να το εξαντλεί και που παρουσιάζει την άποψη του συγγραφέα. Αν και τα δοκίμια έχουν πολλές διαφορετικές μορφές, η ταυτότητα του δοκιμίου καθορίζεται από μελέτες που έχουν φιλοσοφικό, κοινωνικό, πολιτικό, ηθικό, επιστημονικό, καλλιτεχνικό, θεολογικό και φιλολογικό περιεχόμενο. Το δοκίμιο ως συγγραφικό δημιούργημα πρέπει να έχει συγκεκριμένες αρετές που περιλαμβάνουν τον αντιδογματισμό αλλά και την ανοιχτή έκφραση των απόψεων του συγγραφέα, χωρίς να τις επιβάλλει στον αναγνώστη και που στοχεύουν στον προβληματισμό του και στην εύρεση απαντήσεων. Το δοκίμιο δεν πρέπει επίσης να είναι ξένο στη λογοτεχνία και η μορφή του να έχει συγκεκριμένα καλλιτεχνικά χαρακτηριστικά (Anderson, 2009, σ. 96).

5. «Του γεφυριού της Άρτας».

Της Άρτας το γεφύρι

Δημοτικό

«Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» της Γ' Γυμνασίου

Σαράντα πέντε μάστοροι κι εξήντα μαθητάδες
γιοφύρι εθεμέλιωναν στις Άρτας το ποτάμι.
Ολημερίς το χτίζανε, το βράδυ εγκρεμιζόταν.
Μοιριολογούν οι μάστοροι και κλαιν οι μαθητάδες:
«Αλοίμονο στους κόπους μας, κρίμα στις δούλεψές μας,
ολημερίς να χτίζουμε το βράδυ να γκρεμιέται.»
Πουλάκι edιάβη κι έκατσε αντίκρυ στό ποτάμι,
δεν εκελάηδε σαν πουλί, μηδέ σαν χηλιδόνι,
παρά εκελάηδε κι έλεγε ανθρωπινή λαλίτσα:
«Αν δε στοιχειώσετε άνθρωπο, γιοφύρι δε στεριώνει,
και μη στοιχειώσετε ορφανό, μη ξένο, μη διαβάτη,
παρά του πρωτομάστορα την όμορφη γυναίκα,
που έρχεται αργά τ' αποταχύ και πάρωρα το γιόμα.»
Τ' άκουσ' ο πρωτομάστορας και του θανάτου πέφτει
Πιάνει, μηνάει της λυγερής με το πουλί τ' αηδόνι:
Αργά ντυθεί, αργά αλλαχτεί, αργά να πάει το γιόμα,
αργά να πάει και να διαβεί της Άρτας το γιοφύρι.
Και το πουλι παράκουσε κι αλλιώς επήγε κι είπε:
«Γοργά ντύσου, γοργά άλλαξε, γοργά να πας το γιόμα,
γοργά να πας και να διαβείς της Άρτας το γιοφύρι.»

Να τηνε κι εξαναφανεν από την άσπρην στράτα.
Την είδ' ο πρωτομάστορας, ραγίζεται η καρδιά του.
Από μακριά τους χαιρετά κι από κοντά τους λέει:
«Γειά σας, χαρά σας, μάστοροι και σεις οι μαθητάδες,
μα τι έχει ο πρωτομάστορας και είναι βαργιομισμένος;

«Το δαχτυλίδι το ‘πεσε στην πρώτη την καμάρα,
και ποιος να μπει, και ποιος να βγει, το δαχτυλίδι νά ‘βρει;»
«Μάστορα, μην πικραίνεσαι κι εγώ να πά σ’ το φέρω,
εγώ να μπω, κι εγώ να βγω, το δαχτυλίδι νά ‘βρω.»
Μηδέ καλά εκατέβηκε, μηδέ στη μέση επήγε,
«Τράβα, καλέ μ’ τον άλυσο, τράβα την αλυσίδα
τι όλον τον κόσμο ανάγειρα και τίποτες δεν ήβρα.»

Ένας πηχάει με το μυστρί κι άλλος με τον ασβέστη,
παίρνει κι ο πρωτομάστορας και ρίχνει μέγα λίθο.
«Αλίμονο στη μοίρα μας, κρίμα στο ριζικό μας!
Τρεις αδελφάδες ήμαστε, κι οι τρεις κακογραμμένες,
η μια ‘χτισε το Δούναβη, κι η άλλη τον Αφράτη
κι εγώ η πλιό στερνότερη της Άρτας το γιοφύρι.
Ως τρέμει το καρυόφυλλο, να τρέμει το γιοφύρι,
κι ως πέφτουν τα δεντρόφυλλα, να πέφτουν οι διαβάτες.»

«Κόρη, το λόγον άλλαξε κι άλλη κατάρα δώσε,
πο ‘χεις μονάκριβο αδελφό, μη λάχει και περάσει.»
Κι αυτή το λόγον άλλαξε κι άλλη κατάρα δίνει:
«Αν τρέμουν τ’ άγρια βουνά, να τρέμει το γιοφύρι,
κι αν πέφτουν τ’ άγρια πουλιά, να πέφτουν οι διαβάτες,
τί έχω αδελφό στην ξενιτιά, μη λάχει και περάσει.

Σύμφωνα με παμπάλαιη δοξασία για να στεριώσει ένα οποιοδήποτε κτίσμα, απαιτείται η θυσία «ζώου ευγενικού». Ειδικά για το γεφύρι- τόσο χρήσιμο, τόσο δύσκολο- τη θέση του θύματος πρέπει να πάρει ο ίδιος ο άνθρωπος, το ...ευγενέστερο «ζώο». Τελικά, η επιλογή της γυναίκας του πρωτομάστορα, αποσκοπεί στην όσο πιο επώδυνη- κατά τη λαϊκή αντίληψη- τιμωρία του υπεύθυνου. Αυτός που μένει υποφέρει περισσότερο πίστευε ανέκαθεν ο λαός. Του πρέπει λοιπόν πόνος παρατεταμένος του πρωτομάστορα αφού είναι αυτός που τόλμησε να αψηφήσει νόμους αιώνιους, να εξουσιάσει ανίκητες φυσικές δυνάμεις, όπως η ορμή του

ποταμού. Άλλωστε η εξαγγελία της θυσίας πραγματοποιείται από ένα πουλί, καθαυτό στοιχείο της φύσης.

Η θυσιασμένη ανθρώπινη φύση-πίστευαν τότε όλοι τους – σαν στοιχείο του γεφυριού θα μπορούσε να κρατήσει μακριά κάθε εχθρό του, θα εξιλέωνε τις «δαιμονικές δυνάμεις, τους θεούς των ποταμών, οι οποίες και θα επέτρεπαν παρέμβαση στον χώρο εξουσίας τους.(Μαντάς, 2000, σ.38)

5.1. Μύθος και Πραγματικότητα για τη θυσία ανθρώπων ή ζώων ανά τον κόσμο

Είναι γεγονός ότι σε πολλούς λαούς ανά τον κόσμο συναντάται η θυσία ανθρώπων ή ζώων για τη θεμελίωση ενός οικοδομήματος. Το συναντάμε είτε ως πραγματικό γεγονός είτε ως δοξασία ή ακόμα και ως δεισιδαιμονία. Ο Νικόλαος Πολίτης στο «*Νεοελληνική Μυθολογία*» αναφέρει ότι «ἐν τῷ ἀγίῳ Μάμαντι γέφυρα ἦν μεγάλη, ἰβ' καμάρας ἔχουσα, ὕδατα γάρ κατήρχοντο πολλά, ἔνθα καὶ δράκων ἴστατο χαλκοῦς, διὰ τό δοκεῖν δράκοντα οἰκεῖν ἐκεῖσε, ἔνθα καὶ πολλοὶ παρθένοι ἐτύθησαν» (Ν. Πολίτης, 1920, σ. 30). Μάλιστα ο Δημήτριος Οικονομίδης αναφέρει ότι την περίοδο του Χαλκού στην σημερινή Ιταλία το έθιμο θυσίας ανθρώπων στα θεμέλια των υπό ανέγερση οικοδομημάτων έχει αντικατασταθεί από την τοποθέτηση και τον ενταφιασμό ανθρώπινου ομοιώματος (Οικονομίδης, 1997, σ.83). Ο αρχαιολόγος Χρήστος Τσουντας στο έργο του «*Αἱ προϊστορικαὶ ακροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου*», σημειώνει ότι στο σημείο όπου επρόκειτο να χτιστούν οι δεξιόί κίονες πιθανόν τα ευρεθέντα οστά να ανήκουν σε ζώα ύστερα από τη θυσία τους (Τσουντας, 1908, σ. 54).

Σε έρευνα που διενεργήθηκε από τον Γεώργιο Μέγα (Μέγας, 1971, σ.36) στο *Γερμανικό Λεξικό της Γερμανικής Δεισιδαιμονίας* η θυσία για την ανέγερση οικοδομημάτων είναι διαδεδομένη σε όλους τους λαούς πέρα και πάνω όποιος πολιτισμικής βαθμίδας. Εντοπίζεται τόσο στην Ασία(Κίνα, Ιαπωνία, Ινδία) την Αφρική, Ωκεανία(Νέα Ζηλανδία) όσο και στη Νότιο Αμερική(Χαβάη). Στην Ασία, για παράδειγμα, δυτικά της λίμνης Βαϊκάλη ύστερα από ανασκαφές στα θεμέλια ενός χωμάτινου πύργου του 6^{ου}- 7^{ου} αιώνα μ.χ. βρέθηκε γυναικείος σκελετός όπου αξιολογώντας τη στάση του σώματός της συμπεραίνεται ότι είχε θαφτεί ζωντανή.

Στην Ιαπωνία η θυσία για τη στερέωση οικοδομημάτων θεωρούνταν τιμητική. Ο Δ. Οικονομίδης επισημαίνει ότι ο Caron στα 1725 σημειώνει ότι το θύμα οδηγούταν οικειοθελώς στα θεμέλια του κτίσματος, όπου κοιμόταν και το έθαβαν ζωντανό, ρίχνοντάς του λίθους και χώμα. (Οικονομίδης, 1997, σ.83). Ο Ν. Πολίτης, επίσης, παραθέτει σχετική πληροφορία για την περιοχή της νοτιοανατολικής Ασίας. Συγκεκριμένα, στο κεντρικό Βιετνάμ όταν χτίζεται οικία, στη βάση των θεμελίων τοποθετείται δούλος ο οποίος και θάβεται εντός. Κατά τις δοξασίες, μόνο με αυτό τον τρόπο είναι δυνατόν να στερεωθεί το σπίτι. Προϋπόθεση της διάρκειας της ζωής του σπιτιού, είναι ο εγκλεισμός ψυχής μέσα σε αυτό (Πολίτης, 1920, σ. 92).

Στην περιοχή της σημερινής Γερμανίας και συγκεκριμένα για την κατασκευή του πύργου Liebenstein της Θουριγγίας, σύμφωνα με την παράδοση είχε εντοιχιστεί μικρό κορίτσι. Ο Μέγας περιγράφει την εξής σκηνή, κατά τον εντοιχισμό του μικρού κοριτσιού: «Μάνα, σε βλέπω ακόμα λιγάκι. [...] Αχ μάστορα, άφησέ μου μία μικρή τρυπούλα να βλέπω. [...] κι όταν ο μάστορας και οι σύντροφοί του αρνήθηκαν να συνεχίσουν το χτίσιμο, το έκανε ένας κάλφας και το παιδί φώναξε: Μάνα, τώρα πια δε σε βλέπω καθόλου» (Μέγας, 1971, σ.36). Στη δημοτική παράδοση της Γεωργίας ανήκει το τραγούδι *Το Κάστρο του Σουράμι*. Το ποίημα βρίσκεται στη συλλογή του Petre Umikashvili (1937), *Halhuri Sitkviereba*. Σύμφωνα με τους στίχους στην εποχή της φεουδαρχικής Γεωργίας τα θεμέλια του ονομαστού κάστρου Σουράμι καταρρέουν. Μια γυναίκα, με ικανότητες να προβλέπει τα μελλούμενα, αποφαινεται ότι για να σταματήσει η κατάρρευση πρέπει να εντοιχιστεί ζωντανός ένας όμορφος νέος. Το ποίημα-τραγούδι ακούγεται στην ταινία *Ο θρύλος του φρουρίου του Σουράμι* του γεωργιανού σκηνοθέτη Sergej Paradžanov (Matteo Miano, σ. 307).

Η διάσταση του μύθου του γεφυριού της Άρτας είναι έντονη στις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης και συγκεκριμένα στη Βαλκανική χερσόνησο. Θα πραγματοποιηθεί μια προσπάθεια καταγραφής μέσα από λαογραφικά πολιτιστικά δεδομένα των στοιχείων εκείνων που το αποτυπώνουν.

Σύμφωνα με τον Λάμπρου(2014) τα στοιχεία της πλοκής του μύθου του τραγουδιού το εντάσσει μεταξύ των εξαιρετικών καταγεγραμμένων πολιτισμικών δεδομένων της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Ενδεικτικά στους Σέρβους η παραλλαγή του τραγουδιού παρατίθεται με τον τίτλο «*Zidanje Skadra*» που μεταφρασμένο σημαίνει το κτίριο του «Σκάνταρ». Σύμφωνα με τους στίχους απαραίτητη προϋπόθεση για το χτίσιμο του

κάστρου αποτελεί η θυσία μίας γυναίκας ενός εκ των τριών αδελφών ύστερα από την προτροπή μιας νεράιδας. Κατά την αλβανική παραλλαγή *Rozafati* τρία αδέρφια κτίζουν ένα φρούριο το οποίο όμως κάθε βράδυ καταρρέει. Ένας ηλικιωμένος άνδρας ή ένας Άγιος τους λέει ότι για να στεριώσει το φρούριο πρέπει να θυσιαστεί η σύζυγος του ενός. Η ρουμάνικη παραλλαγή *Meşterul Manole* μας μιλά για την προσπάθεια δέκα μαστόρων ύστερα από την προτροπή του άρχοντα *Negru Voda* να κτίσουν ένα μοναστήρι. Ο αρχιμάστορας *Μανόλης* ονειρεύεται ότι για να κατορθώσει να ξεπεράσει τις δυσκολίες και να ολοκληρώσει τις εργασίες πρέπει να εντοιχιστεί κάποια αδελφή ή σύζυγος των μαστόρων, όποια τέλος πάντων εμφανιστεί πρώτη το επόμενο πρωί. Δυστυχώς για τον ίδιο ήταν η γυναίκα του. Στην Ουγγαρία (*Körményes Kelemenné*) στην πόλη *Déva* δώδεκα μάστορες αναλαμβάνουν το κτίσιμο του φρουρίου, αλλά οι τοίχοι δεν στεριώνονται και ο αρχιμάστορας αποφασίζει να εντοιχίσει την πρώτη γυναίκα που θα πλησιάσει που δυστυχώς για τον ίδιο θα είναι τελικά η σύζυγός του.

Κατά την Βουλγάρικη παραλλαγή *Vgradena Nevesta*, ο ικανότατος μάστορας *Manoil* διαπιστώνοντας ότι η γέφυρα που κτίζει καταρρέει κάθε βράδυ, αποφασίζει με τους βοηθούς του ότι πρέπει να την στοιχειώσουν. Έτσι λαμβάνουν την απόφαση να εντοιχίσουν ζωντανή την πρώτη γυναίκα που θα φέρει πρωινό. Όλοι ειδοποιούν τις γυναίκες τους εκτός από τον *Manoil*. Παρά τις προσπάθειες από τον πρωτομάστορα και των στοιχείων της φύσης εντέλει η σύζυγός του φθάνει πρώτη εντοιχίζεται και ο μάστορας θρηνεί. Όμως εκτός από τις εθνικές βαλκανικές παραλλαγές υπάρχει και η παραλλαγή των αθιγγάνων, όπου δώδεκα αδέρφια προσπαθούν να χτίσουν μια γέφυρα με τον μεγαλύτερο να φέρει το όνομα *Manoli* και με σύζυγο την *Lénga*. Ο *Manoli* χάνει το δαχτυλίδι του στο ποτάμι και η *Lénga* προσφέρεται να το ψάξει, τελικά ο *Manoli* μπαίνει στο ποτάμι, αλλά πνίγεται (Λάμπρου, 2014, σ.47-57)

Εκτός από τις εκδοχές του τραγουδιού διεθνώς και τη βαλκανική χερσόνησο υπάρχουν παραλλαγές σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας. Αρκετές αναφέροντα σε επώνυμα γεφύρια, ενώ κάποιες σε ανώνυμα. Η ιστορική αφηγηματική πλοκή δεν είναι βέβαια πάντα η ίδια. Υπάρχουν εκδοχές όπου ο πρωτομάστορας θεμελιώνει τη γυναίκα του ή τρεις γυναίκες αδελφές έχουν αποτελέσει στοιχεία θεμελίωσης στην κατασκευή δύσκολων γεφυριών (Γοργοπέτας, 2004, σ. 51). Ο Γεώργιος Τσότσος αναφέρει ότι στο γεφύρι στη Μόρνα Πιερίας διασώζεται ένας θρύλος σύμφωνα με τον οποίο στις όχθες του ποταμού πάνω σε έναν βράχο υπάρχει ανάγλυφο το κεφάλι

στοιχειωμένου που τον έθαψαν οι κτίστες, ώστε να στεριώσει το γεφύρι (Τσότσος, 1997, σ. 82)

Στην δημοτική ποίηση των Πομάκων, στην παραλλαγή του γεφυριού της Άρτας, συναντούμε το αντίστοιχο δημοτικό άσμα «*Τα τρία αδέρφια*». Σύμφωνα με την αφήγηση τρία αδέρφια έχουν αναλάβει να χτίσουν ένα γεφύρι, όμως το βράδυ το γεφύρι κατεδαφίζονταν χωρίς να γνωρίζουν την αιτία. Αποφασίζουν ότι πρέπει να θυσιάσουν κάποια από τις γυναίκες τους ώστε να μπορέσει να στεριώσει. Η τυχερή θα ήταν αυτή που θα έφερνε πρώτη το πρωινό. Το πρωί πρώτη εμφανίστηκε η γυναίκα του μικρότερου αδελφού, η Χιουρκέ, η οποία δεν αντιλαμβάνεται τα νοήματα του άνδρα της να μην πλησιάσει. Όταν έρχεται κοντά του αυτός αρχίζει να κλαίει. Η Χιουρκέ τον ρωτά το γιατί και η απάντηση που δίνει ο άνδρας της είναι πως στα θεμέλια της γέφυρας έχασε το κεντημένο μαντήλι του και το πολύτιμό του δαχτυλίδι. Η Χιουρκέ αποφασίζει να ψάξει στα θεμέλια να βρει τα αντικείμενα, τότε τα τρία αδέρφια την πιάνουν και την εντοιχίζουν στα θεμέλια. Παρά τα παρακάλια της να την αφήσουν να ζήσει γιατί έχει μικρό παιδί να αναθρέψει, ο άνδρας της τής αποκρίνεται να μην την απασχολεί, καθώς κάποια άλλη θα πάρει τη θέση της και θα αναλάβει τη φροντίδα του παιδιού (Κόκκας, 2005).

Όμως και στη Νότια Ιταλία, στην ελληνόφωνη περιοχή του Σαλέντο, υπάρχει μια εκδοχή του δημοτικού τραγουδιού «*Το γεφύρι της Άρτας*». Το τραγούδι είναι γραμμένο σε γραικάνικη διάλεκτο, και είναι καταγεγραμμένο στη συλλογή τραγουδιών με τίτλο «*I Aclisia atta Oria*» του 1989. Το τραγούδι αφηγείται την προσπάθεια ενός πρωτομάστορα και των μαθητών του να χτίσουν την εκκλησία της Oria, δίχως όμως να έχουν επιτυχία. Ο πρωτομάστορας ενημερώνεται από ένα πουλί με ανθρώπινη φωνή ότι η προσπάθειά του θα ευοδωθεί μόνο αν θυσιάσει τον μικρό του πεντάχρονο γιό. Το αποτέλεσμα είναι ο πρωτομάστορας να πάρει ο ίδιος προσωπικά το παιδί του από το σπίτι, αφού πρώτα ενημερώσει τη σύζυγό του, και να το εντοιχίσει στην υπό ανέγερση εκκλησία. Η σύζυγος λόγω της απώλειας καταριέται την πόλη της Oria (Matteo Miano, σ.305).

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί και η μεθοδολογία που ακολουθούσαν οι γαμήλιες πομπές περνώντας την γέφυρα ενός ποταμού. Οι συνοδοί μουσικοί έπαυαν να παίζουν τα όργανα, ο γαμπρός και η νύφη κατέβαιναν από τα άλογα και μαζί με τους συγγενείς περνούσαν όσο πιο αθόρυβα την γέφυρα. Διάχυτη ήταν η αίσθηση ότι σε

περίπτωση θορύβου θα ενοχλούνταν η στοιχειωμένη ή ο στοιχειωμένος. Αν γίνονταν αντιληπτοί από το στοιχείο της γέφυρας ελλόχευε ο κίνδυνος να σταματήσει να κρατά τη γέφυρα και θα άρχιζε να χορεύει. Το πιθανότερο αποτέλεσμα θα ήταν το γεφύρι να αρχίσει να τρίζει και να ακολουθούσε η κατάρρευσή του και η πομπή να έπεφτε στο ποτάμι με τις αναμενόμενες συνέπειες (Μαντάς, 2000, σ 38). Παρατηρούμε λοιπόν πόσο διαδεδομένη ήταν στον λαό η δοξασία στην υπόσταση των στοιχειωμένων οικοδομημάτων, οικοδομήματα που για να στεριώσουν χρειάστηκε να πραγματοποιηθούν θυσίες.

5.2. Η γέφυρα ως πολιτιστικό στοιχείο

Οι τεχνητές γέφυρες είναι τεχνικά έργα που κατασκευάζονται από ανθρώπους για να καλύψουν τις ζωτικές ανάγκες επικοινωνίας και μεταφοράς των αγαθών τους. Χρησιμοποιώντας τη γέφυρα, ο άνθρωπος μπόρεσε να σταθεί και να διασχίσει από επάνω με ασφάλεια τα ορμητικά νερά των ποταμών.

Οι αυξανόμενες καθημερινές ανάγκες μεταφοράς και η ζήτηση για γεφύρωση όλο και μεγαλύτερων ποταμών με δομές που θα αντέχουν στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις και τα μεγάλα μεταφερόμενα φορτία οδήγησαν στην κατασκευή πέτρινων τοξωτών γεφυρών. Αυτή η τεχνολογική κατάκτηση ήταν μια ποιοτική παράκαμψη του ανθρώπινου μυαλού που προήλθε από την εμπειρικά συσσωρευμένη γνώση πολλών γενεών τεχνιτών (Ζαχαρόπουλος, 2003, σ.21).

Οι λαϊκοί τεχνίτες-δημιουργοί χρησιμοποίησαν τους φυσικούς νόμους άλλοτε συνειδητά και άλλοτε ημι-συνειδητά και συγκέντρωσαν μικρές αλλά συμπαγείς πέτρες με ειδική τεχνική για να δώσουν στη γέφυρα το κατάλληλο τοξωτό σχήμα στο κατακόρυφο επίπεδο, έτσι ώστε να αποτραπεί η ανάπτυξη εφελκυσμού και των λίθων. Αυτός ο κατασκευαστικός περιορισμός δεν χρεοκόπησε την αισθητική των γεφυρών. Αντίθετα, η έντονη ποικιλομορφία και ποικιλομορφία στην αρχιτεκτονική σύνθεση των γεφυρών παραπέμπει στο γούστο του οικοδόμου-κατασκευαστή (Μαμμόπουλος, 1973, σ.19).

Πολλές από τις πέτρινες γέφυρες είναι γνωστές και μεγάλες, άλλες λιγότερο και άλλες μικρές και όχι τόσο μεγάλες, εποικοδομητικές, αλλά χρήσιμες για τις

καθημερινές ανθρώπινες ανάγκες, και ίσως ισοδύναμης αισθητικής (Παπακώστα, 2002, σ.9).

5.2.1 Μορφολογικά χαρακτηριστικά των γεφυριών

Όλα τα πέτρινα γεφύρια, ανάλογα με τον αριθμό των τόξων τους, ταξινομούνται σε δύο κύριες κατηγορίες: μονότοξα και πολύτοξα. Η μορφολογία των ποταμών ακολουθεί την ακόλουθη λογική: στα ορεινά εδάφη με μεγάλη κλίση τα ποτάμια έχουν μικρό πλάτος και έτσι είναι πιο γρήγορα, ενώ στα πεδινά με μικρή κλίση τα ποτάμια φτάνουν στο μέγιστο πλάτος τους και χάνουν την ώθηση τους. Έτσι, μπορούμε να βγάλουμε με ασφάλεια το ακόλουθο συμπέρασμα: μονότοξες γέφυρες βρίσκονται στα βουνά και πολύτοξες γέφυρες στις πεδιάδες. Επειδή η Ελλάδα είναι κυρίως μια ορεινή χώρα, τα περισσότερα από τα γεφύρια της είναι μονότοξα και βρίσκονται σε ορεινές περιοχές.

Καμία γέφυρα δεν είναι πανομοιότυπη με άλλη, γιατί η κάθε μια έχει τα δικά της μοναδικά χαρακτηριστικά. Μπορεί να έχει ανάγλυφες καμάρες, μεμονωμένες ή συσσωρευμένες αρκούδες, σιδερένιες άρπες, ενεπίγραφες μαρμάρινες πλάκες, ακόμη και μια μικρή καμπάνα που προειδοποιεί για τους κινδύνους της διέλευσης.

Ωστόσο, παρά το επιβλητικό μέγεθος των γεφυρών που εμπνέει αίσθηση ασφάλειας, ο κίνδυνος πτώσης του περαστικού κατά τη διέλευση από τη γέφυρα παραμένει και οφείλεται σε:

- στην ένταση του ανέμου.
- στο στενό κατάστρωμα της γέφυρας λόγω έλλειψης κιγκλιδωμάτων.
- στο ύψος της πέτρινης ασίδας του γεφυριού, που είχε ως αποτέλεσμα τη μεγάλη κλίση και επομένως την ολισθηρότητα του καλντεριμιού.

Ο δρόμος που χρησιμοποιούν οι περαστικοί είναι αρκετά στενός, περιορίζεται αρκετές φορές σε μόλις δύο μέτρα. Είναι πάντα στρωμένος με καλντερίμι, για να σχηματιστεί, όταν η ανάβαση είναι απότομη, σε μια πλατιά σκάλα με μικρή κλίση (Μαντάς, 1984, σ. 18). Οι γέφυρες που υπάρχουν στην Ελλάδα είναι απλές και απλές, χωρίς υπερβολική διακόσμηση. Τα λίγα που υπάρχουν αφορούν πινακίδες με ημερομηνίες κατασκευής ή ανακαίνισης. Επίσης, αναφέρονται ονόματα χορηγών και

πολύ σπάνια τεχνιτών. Άλλες αναπαραστάσεις είτε ως αυτόνομα θέματα είτε ως πλαίσιο στις επιγραφές είναι σπάνιες. Οι πέτρινες επιγραφές είναι χτισμένες στην κορυφή της αψίδας, πάνω από το πάνω θόλο (κλειδί) ή στο κεντρικό τμήμα των τυμπάνων ανάμεσα στις καμάρες (Τσούπη, 2006, σ. 188).

5.2.2 Διαδικασία κατασκευής, Υλικά κατασκευής, Μορφή

Όταν οι χωρικοί διέθεταν το απαραίτητο χρηματικό ποσό κάλυψης των εξόδων ή ακόμα κι αν ο χορηγός ήταν ένα και μόνο άτομο που θα αποπλήρωνε την κατασκευή, καλούσαν μερικούς μαστόρους που διέθεταν τα δικά τους μπουλούκια και τους ανακοίνωναν την πρόθεσή τους. Οι τελευταίοι, έπρεπε τότε να υποβάλλουν συγκεκριμένο σχέδιο με τη μορφή του γεφυριού, και να καταθέσουν την αντίστοιχη χρηματική αμοιβή τους.

Αυτός που προκρινόταν από τους μαστόρους, άρχιζε αμέσως τη δουλειά. Πρώτη του ενέργεια βέβαια ήταν η εκλογή της θέσης κατασκευής του γεφυριού. Το δεδομένο ήταν ότι αποφεύγονταν οι επίπεδες επιφάνειες καθώς η πολύ λάσπη προκαλούσε μείζονα προβλήματα στερέωσης. Ως το πιο πρόσφορο σημείο κατασκευής ήταν κάποιο στένωμα του ποταμού και μάλιστα σε τέτοιο σημείο που να βρίσκονταν αρκετά βράχια. Τότε, τους παρέχονταν η δυνατότητα με ένα και μόνο τόξο, αρκετά μεγάλου ανοίγματος, να ζεύξουν στέρα το ποτάμι, αποφεύγοντας παράλληλα τις πολυδάπανες κατασκευές. Το γεφύρι της Κόνιτσας για παράδειγμα, αποτελεί μια τέτοια περίπτωση. Εκεί που ο ποταμός Αώος στενεύει υπερβολικά κάτω από το στρίμωγμα της πανύψηλης Γκαμήλας και λίγο πριν τα νερά του ξεχυθούν στην πεδιάδα της Γλιτονιάβιστας, διαπίστωσαν οι κατασκευαστές τη δυνατότητα να δαμάσουν τον ποταμό στεριώνοντας μια τεράστια καμάρα.

Κάτι τέτοιο όμως δεν είναι πάντα εφικτό. Στην Άρτα το γεφύρι έπρεπε αναπόφευκτα να στηθεί μέσα στην απέραντη πεδιάδα που διέσχιζε ο Άραχθος. Για να επιτευχθεί αυτό χρειάστηκαν αλλεπάλληλα τόξα και η τελική γέφυρα έφτασε σε μήκος τα 145 μέτρα.

Η κύρια πρώτη ύλη ήταν ο σχιστόλιθος που υπάρχει σε αφθονία στην Ελλάδα, ενώ για το συνδετικό υλικό χρησιμοποιούσαν ένα είδος αδιάβροχου γύψου, το «κουρασάνι». Αυτό κατασκευάστηκε από τους ίδιους τους τεχνίτες και αποτελούνταν

από ένα μείγμα τριμμένου κεραμιδιού, σβησμένου ασβέστη, ελαφρόπετρας, χρώματος, νερού και ξερού χόρτου. Σε πολλές περιπτώσεις, ασπράδια αυγών και τρίχες ζώων προστέθηκαν στο μείγμα για να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα και η συνοχή του.

Αφού στήνονταν οι σκαλωσιές, το λόγο είχαν πλέον τα σφυριά (τα αποκαλούμενα τσόκια), τα μυστριά και τα γκοβάτια με τα οποία κουβαλούσαν τη λάσπη. Η κατασκευή ξεκινούσε ταυτόχρονα κι από τις δύο πλευρές του ποταμού, προχωρώντας αργά και σταθερά προς την κορυφή, όπου η πετυχημένη ένωση ολοκλήρωνε το τόξο. Η μια πέτρα κατάλληλα πελεκημένη και διαμορφωμένη, ακουμπούσε κατά τέτοιο τρόπο, πάνω και λίγο δίπλα από την άλλη, ώστε το βάρος να μετατοπίζεται προς τα άκρα, στις βάσεις του τόξου, διασφαλίζοντας κατά αυτό τον τρόπο, εντελώς εμπειρικά πάντα, μια απόλυτη και πετυχημένη στατικότητα. Τα πάντα βέβαια εξαρτιόνταν από την ποιότητα της θεμελίωσης, την «αχίλλειο πέτρνα» του κάθε γεφυριού.

Εξετάζοντας κανείς τις κατασκευές ζεύξης των ποταμών μπορεί κανείς να διακρίνει πολυποίκιλες μορφές γεφυριών που αποτελεί σημαντική κατάθεση και ένδειξη της αστείρευτης φαντασίας του λαϊκού τεχνίτη. Το βασικό στοιχείο που εξασφαλίζει την αλλαγή είναι το τόξο, η αποκαλούμενη καμάρα. Ο αριθμός τους, το μέγεθος και το σχήμα τους, τονίζουν και προσδιορίζουν την ταυτότητα της ιδιαιτερότητας της κάθε γέφυρας. Τα μονότοξα γεφύρια (λ.χ. Κόνιτσας, Πλάκας, Βωβούσας, Κόκκορου) έχουν επιβλητικότητα εξαιτίας του μεγάλου ανοίγματος της καμάρας τους, τα πολύτοξα (λ.χ. Καλογερικό, Άρτας, Παπαστάθη, Κουρτ-Πασιά) κερδίζουν αντίστοιχα σε γραφικότητα.

Σήμερα ο θεατής μπορεί να παρατηρήσει στα περισσότερα από τα σωζόμενα γεφύρια, μικρά ανοίγματα στο κύριο σώμα τους, που τελικά καταφέρνουν να ελαφρώνουν την όλη κατασκευή. Αυτές οι ψευτοκαμάρες όμως, ανεξάρτητα από το όποιο αισθητικό αποτέλεσμα που μπορεί να προκαλούν εξυπηρέτησαν βασικά μια ανάγκη. Λειτουργούσαν ανακουφιστικά, παρέχοντας τη δυνατότητα διέλευσης από μέσα τους μεγάλης ποσότητας νερού σε περιπτώσεις πλημμύρας, όταν η στάθμη του νερού ανέβαινε επικίνδυνα μέχρι και την κορυφή της γέφυρας. Επιπλέον η αυξημένη πίεση του ποταμού, αντιμετωπιζόταν ακόμα και με ειδικές κατασκευασμένες κόγχες που βρίσκονταν στις βάσεις των τόξων, όταν βέβαια αυτά πατούσαν μέσα στο νερό όπως στα πολύτοξα γεφύρια. Κόγχες χρήσιμες, κατασκευάζονταν από τους τεχνίτες, αν και

όχι φανερό με την πρώτη ματιά, και από την πίσω πλευρά των τόξων, ελαττώνοντας έτσι στο ελάχιστο δυνατό τον επικίνδυνο για τα θεμέλια στροβιλισμό.

Το οδόστρωμα που χρησιμοποιούσαν οι διερχόμενοι είναι αρκετά στενό, περιοριζόμενο αρκετές φορές μόλις στα δυο μέτρα. Είναι στρωμένο πάντα με καλντερίμι, για να διαμορφωθεί, όταν το ανέβασμα παραγίνει απότομο, σε πλατύσκαλα με ελαφριά κλίση. Η διέλευση έτσι δεν ήταν και τόσο ακίνδυνη. Στο γεφύρι της Κόνιτσας, μπορεί κανείς να δει ακόμα και σήμερα μικρή καμπάνα κρεμασμένη κάτω από την κορυφή της καμάρας. Όταν φυσούσε αέρας δυνατός, ο ήχος της καμπάνας προειδοποιούσε τους περαστικούς για τον αυξημένο κίνδυνο διάβασης. Προσπάθησαν να τον μειώσουν, τοποθετώντας στα άκρα τις λεγόμενες αρκάδες, όρθιες δηλαδή στενόμακρες πέτρες και αργότερα χαμηλά πεζούλια.

Τέλος λίγο πριν λύσουν οι μαστόροι τις σκαλωσιές για να παραδώσουν το γεφύρι έτοιμο πια, δεν παρέλειπαν σε αρκετές περιπτώσεις να ζωγραφίσουν σε μια μικρή κόγχη του, την εικόνα κάποιου αγίου που θα ήταν και ο προστάτης του. Με το πέρας των εργασιών ακολουθούσε πλούσιο φαγοπότη και μεγάλο γλέντι με την συμμετοχή όλων των κατοίκων των παρακείμενων χωριών. (Μαντάς, 1984, σ. 8-10).

5.2.3 Ονομασία

Ο καθοριστικός παράγοντας για την κατασκευή μιας γέφυρας ήταν το κόστος. Πρέπει να τονιστεί ότι τα πέτρινα γεφύρια είχαν πολύ υψηλό κόστος κατασκευής και επομένως η χρηματοδότηση του έργου αναλήφθηκε είτε από ένα ή περισσότερα γειτονικά χωριά είτε από μεμονωμένους χορηγούς-χρηματοδότες. Στη δεύτερη περίπτωση, ως ηθική ανταμοιβή σε αυτόν τον χορηγό, η γέφυρα πήρε το όνομά του.

Ωστόσο, αρκετές φορές η ονομασία γινόταν συνήθως από τους κατοίκους των γύρω χωριών με την πάροδο του χρόνου. Όλες οι πιθανές περιπτώσεις ονοματοδοσίας μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις μεγάλες κατηγορίες:

1. από τον χορηγό (συνήθως άνδρες και σπάνια γυναίκες)
2. από το φυσικό περιβάλλον: το ίδιο το ποτάμι, τη χαράδρα, το βουνό ή τη θέση
3. από το ανθρωπογενές περιβάλλον: χωριό, μοναστήρι ή εκκλησία, πανδοχείο, νερόμυλος, σιντριβάνι, σπίτι, ή κάποιο τυχαίο γεγονός π.χ. πνιγμός, τσακωμός κ.λπ.

Επιπλέον ο Μαντάς στο έργο του «*Τα Ηπειρώτικα Γεφύρια*»(1984) μας πληροφορεί ότι την επιλογή για να στηθεί ένα γεφύρι έπαιρνε κάποιο μεμονωμένο άτομο ή και ολόκληρο το χωριό. Στην πρώτη περίπτωση μπορεί να επρόκειτο για κάποιον οικονομικά ευκατάστατο κάτοικο, για έναν Οθωμανό τιτλούχο ή και για τον ηγούμενο ενός μοναστηριού της κείμενης περιοχής. Η δαπάνη βέβαια βάραινε όσους λάμβαναν την απόφαση όπως ήταν φυσικό. Ως ηθικό αντάλλαγμα το γεφύρι έπαιρνε αρκετές φορές το όνομά τους, χωρίς όμως να αποτελεί και τον κανόνα η συγκεκριμένη μέθοδος ονοματοδοσίας. Το «βάφτισμα» δύναται να πραγματοποιούνταν με την πάροδο του χρόνου και κατά συνήθεια από τους κατοίκους των γύρω χωριών. Για παράδειγμα το γεφύρι του Καμπέραγα, έργο του ομώνυμου αγάς της πόλης των Ιωαννίνων, το γεφύρι του Μίσιου στο Μονοδένδρι που πραγματοποιήθηκε ύστερα από δωρεά του άρχοντα Αλέξιου Μίσιου αλλά υπάρχει και το γεφύρι του Καλόγερου ή Καλογερικό, καθώς το έφτιαξε κάποιος καλόγερος από το μοναστήρι του Προφήτη Ηλία της Βίτσας ονομαζόμενος Σεραφεΐμ, επιπλέον του Εβραίου, μια και την επιλογή κατασκευής του γεφυριού αποφάσισε ο Γιαννιώτης Εβραίος Σολομών Ματσίλης αφοτόυ γλύτωσε από τα ορμητικά νερά του ποταμού.

Δύναται να συναντήσει κανείς γεφύρια που έχουν διπλή ονομασία. Πιθανόν τότε το έργο να πήρε και την ονομασία κάποιας τοποθεσίας ή διπλανού χωριού, μπορεί και ύστερα απ μία μεταγενέστερη επισκευή να έλαβε και το όνομα και του νέου χορηγού. Παράδειγμα αποτελεί το γεφύρι του Νούτσου ή Κόκκορου. Το πρώτο – Νούτσος Κοντοδήμος – είναι το όνομα του αρχικού κατασκευαστή από το χωριό Βραδέτο του Ζαγοριού, το δεύτερο – Γ. Κόκκορος – το όνομα του αργότερα επισκευαστή. Παρόμοια διαπιστώνουμε ότι συμβαίνει και με το γεφύρι του Καλόγερου που αναφέρθηκε πρωτύτερα. Το γεφύρι λέγεται επίσης και του Πλακίδα, καθώς φαίνεται ότι ο τελευταίος κάποτε χρειάστηκε να το επισκευάσει.

Όταν όμως την κατασκευή λάμβαναν από κοινού ένα δύο ή και περισσότερα χωριά με την αντίστοιχη οικονομική συμμετοχή των κατοίκων τους, το γεφύρι οριζόταν κύρια ή από την τοποθεσία ή από το όνομα του πλησιέστερου χωριού. Έτσι διαπιστώνουμε ότι προκύπτει η ονοματοδοσία για το γεφύρι της Πλάκας, της Κόνιτσας, της Τσίπιανης και άλλα.

Από τα ανωτέρω λοιπόν συμπεραίνει κανείς πως εκείνο που τελικά σίγουρα ξεχνιόταν, ήταν το όνομα του Πρωτομάστορα, ο οποίος είτε λόγω από υπερβολική μετριοφροσύνη, είτε σύμφωνα με από τις συνθήκες της εποχής, δεν σκάλιζε σε καμιά γωνιά του έργου του το τυπικό «εποίει». Αντίθετα εκείνο που διαπιστώνουμε είναι ότι σε μερικές περιπτώσεις, σώζεται χαραγμένη η χρονολογία της κατασκευής. Εξάριση του κανόνα αποτελεί το γεφύρι του Μανώλη, χαμηλά στον ποταμό Αγραφιώτη, όπου φαίνεται να βαφτίστηκε στο όνομα του Πρωτομάστορά του, που το έχτισε το 1659.(Μαντάς, 2000, σ. 6-8)

5.2.4 Χορηγοί

Ποιοι ήταν όμως αυτοί οι άνθρωποι που θα μπορούσαν να χρηματοδοτήσουν ένα τόσο ακριβό κατασκευαστικό έργο; Συνήθως ήταν Έλληνες που είχαν γίνει πλούσιοι στη χώρα τους ή στο εξωτερικό από το εμπόριο, την κτηνοτροφία κ.λπ. Αρκετές φορές ήταν ο ιδιοκτήτης του διπλανού μύλου και αυτό έγινε γιατί έτσι ο μυλωνάς μεγάλωνε την πελατεία του, αφού ο μύλος του να είναι προσβάσιμο σε κατοίκους και από τις δύο όχθες του ποταμού. Επίσης, μερικές φορές, είτε κλέφτης είτε βαρκάρης, είτε θρησκευόμενος, π.χ. μοναχός ή ιερέας, ανέλαβε την πλήρη ευθύνη για τα έξοδα κατασκευής.

Σύμφωνα με τον Αργύρη Πετρονώτη χορηγοί κατασκευαστές των γεφυριών ήταν πλούσια άτομα ή ιδρύματα. Για την Ήπειρο γνωρίζουμε σειρά ονομάτων ιδιωτών: τα περισσότερα ήταν έργα εκκλησιαστικών ανδρών. Στην Ήπειρο ήταν συνήθως ηγούμενοι οι χρηματοδότες λ.χ. «η γέφυρα του Πατριάρχη» έργο του Πατριάρχη Ιωάσαφ Β΄ στα 1568 ως δώρο στο χωριό του Κράψι στον Άραχθο. Αρκετοί ήταν και οι Οθωμανοί αξιωματούχοι αλλά και Αλβανοί που καταβάλανε τη δαπάνη κατασκευής ή επισκευής. Αξιοσημείωτη είναι και πληροφορία ότι από τα 230 γεφύρια στην περιοχή της Ηπείρου μεταξύ των χορηγών συγκαταλέγονται και 16 γυναίκες, εννιά Ελληνίδες και επτά Οθωμανές. (Πετρονώτης 2000, σ. 5)

5.2.5 Τα γεφύρια σήμερα

Σήμερα ο χάλυβας και το τσιμέντο έχουν αντικαταστήσει την πέτρα και τη λάσπη. Αυτά τα μοναδικά αριστουργήματα της ελληνικής λαϊκής αρχιτεκτονικής υπήρξαν

καθοριστικοί παράγοντες στην οικονομική και εθνική ζωή του ευρύτερου ελληνικού χώρου τα τελευταία χρόνια (από τον 17ο έως τον 20ό αιώνα). Με την πάροδο του χρόνου, πολλά πέτρινα γεφύρια παρασύρθηκαν από ποτάμια λόγω έλλειψης συντήρησης και άλλα ανατινάχθηκαν στον τελευταίο πόλεμο και τις συνέπειές του. Ένας σημαντικός αριθμός από αυτούς έχουν βυθιστεί και συνεχίζουν να βυθίζονται στον πυθμένα όλων των σκόπιμων ταμιευτήρων, και λιγότεροι μπορεί να έχουν απορριφθεί από οδοφράγματα. Υπάρχουν, επίσης, περιπτώσεις όπου οι γέφυρες εγκιβωτίστηκαν με σκυρόδεμα, προκειμένου να επιτευχθεί μεγαλύτερο πλάτος καταστρώματος για να καλυφθούν οι τρέχουσες κυκλοφοριακές ανάγκες. Εκτός από μεμονωμένες περιπτώσεις, δεν ελήφθησαν ουσιαστικά μέτρα για να σωθούν ακόμη και οι πιο αξιόλογες γέφυρες από την επικείμενη κατάρρευση (Γαλερίδης, 1995, σ. 16).

Τι κι αν σήμερα, τα ταλαιπωρημένα από το χρόνο και την ανθρώπινη αδιαφορία πετρογέφυρα, φιγουράφουν πάνω σε καρτ-ποστάλ και γραμματόσημα; Η ουσία είναι ότι ανακηρύξεις βέβαια ως διατηρητέων ιστορικών μνημείων που χρίζουν ιδιαίτερης προστασίας έγιναν πολλές, όλες όμως εξάντλησαν την πρόθεση στο στόμφο της υπουργικής απόφασης και στην αδυναμία μεταφοράς της στην περιφέρεια (Μαντάς, 1984, σ. 18).

6. Τα γεφύρια στη Λογοτεχνία

Δεν είναι λίγες οι φορές που τα γεφύρια έχουν γίνει ποιήματα, τραγούδια, κείμενα και ταινίες. Στη συνέχεια παρατίθενται ορισμένα γνωστά ποιήματα που μιλούν για γεφύρια.

Γκιγιόμ Απολλιναίρ -Η γέφυρα Μιραμπό

Κάτω απ' τη γέφυρα Μιραμπό κυλά ο Σηκουάνας
κι οι έρωτές μας
Πρέπει να το θυμάμαι
Η χαρά ακολουθεί πάντα το πόνο
Η νύχτα πέφτει η ώρα σημαίνει
Οι μέρες φεύγουν εγώ παραμένω

Χέρι χέρι στεκόμαστε ο ένας απέναντι στον άλλο
Ενώ κάτω από
Την ασίδα των χεριών μας περνά
Βαριεστημένο απ' τα αιώνια βλέμματα το κύμα

Η νύχτα πέφτει η ώρα σημαίνει
Οι μέρες φεύγουν εγώ παραμένω

Όπως αυτό το τρεχούμενο νερό φεύγει ο έρωτας
Φεύγει ο έρωτας
Πόσο είναι αργή η ζωή
Και πόσο βάνουση η Ελπίδα

Η νύχτα πέφτει η ώρα σημαίνει
Οι μέρες φεύγουν εγώ παραμένω

Κυλούν και χάνονται οι μέρες κι οι βδομάδες
Ούτε ο καιρός που πέρασε
Ούτε οι έρωτες γυρνούν ξανά

Κάτω απ' τη γέφυρα Μιραμπό κυλά ο Σηκουάνας

Η νύχτα πέφτει η ώρα σημαίνει
Οι μέρες φεύγουν εγώ παραμένω

απόδοση: Δημήτρης Νικηφόρου

Γιάννης Βαρβέρης – Οδικές Γέφυρες

Όχι ταξίδια υπερατλαντικά, επιμένω·
ανύπαρκτα ταξίδια υπερατλαντικά.
Όμως εκείνα τα ολιγόλεπτα
Αντίρριο-Ρίο και Ωρωπός-Ερέτρια
πόσο θ' αντέξουν;
Δε φτάνει ο γερο-Πελοπόννησος με τη Στερεά
ψάχνετε κι άλλες αφελείς αυθάδειες της ξηράς μας.

Εδώ απροκάλυπτα φλερτάρει, λέτε,
η Βοιωτία με την Εύβοια.
Εκεί επιλήψιμα σχεδόν η Κόρινθος χαϊδεύει
το γεροντοκρατούμενο Λουτράκι.
Χαμηλού κόστους το έργο, μας βεβαιώνετε,
αφού το πεινασμένο χέρι του Περάματος
αδράχνει τους βουβώνες του Ναυστάθμου Σαλαμίνας.

Οδικές γέφυρες λοιπόν· να τρέχουνε
κουρσάκια κυριακάτικα
σαν μπάλες ποδοσφαίρου απ' το ραδιόφωνο
και σαν αυγά σφιχτά κεφτέδες στο ασημόχαρτο·

ενώστε τα λοιπόν ενώστε τα όλα.

Μην τους αφήσετε
ούτ' ένα υπαινιγμό
Αχερουσίας.

Γιάννης Βαρβέρης – Ποιήματα Τόμος Α΄ (1975-1996), «Πιάνο βυθού» (1991)
Κέδρος, 2013.

Νικηφόρος Βρεττάκος - Η ΓΕΦΥΡΑ

Ίσως είναι που η μέρα ξημέρωσε σήμερα
σαν ευλογία και αισθάνομαι έτσι.
Το απλωμένο μου χέρι φτάνει ως την άλλη
άκρη του κόσμου, γίνεται γέφυρα
απ' όπου βαδίζοντας πάνω της, έρχονται όλα
τα δίχως ασφάλεια, γάλα κι αγάπη
βρέφη της γής. Ενώ, από δω, την άλλη της άκρη,
περπατώντας αντίθετα, πηγαίνει να τα
προϋπαντήσει ο Ιησούς.

(Άλλος τρόπος
δεν έμεινε. Μόνο μες στις καρδιές
των ποιητών, αντί θρήνου
ζωγραφίζονται θαύματα).

Μιχάλης Γκανάς - Πέτρινο γεφύρι

Εκεί που σμίγουν δυο ποτάμια
και αδελφώνουν τα νερά
ένα γεφύρι πέτρινο
απλώνει τ' άσπρα του φτερά

Ξέρω τα χέρια που το χτίσανε
τα πόδια που το περπατήσανε.
Κρυμμένο μέσα στα πλατάνια
ακούει τ' άγρυπνο νερό
ένα γεφύρι πέτρινο
που ταξιδεύει στον καιρό.

Ξέρω τα χέρια που το χτίσανε
τα χείλη που το τραγουδήσανε
κι ακούω το γέλιο της χτισμένης
στα πέρατα της οικουμένης.

Μιχάλης Γκανάς, «Ο ύπνος του καπνιστή», 2003

Θωμάς Γκόρπας - ΓΕΦΥΡΑ

Κρατάω τα πόδια σου ψηλά
έως τις πηγές τ' άσπρου καπνού
που κάνουν στο πουλί μου κατοχή.
Είναι σα να πεθαίνω
γιατί εδώ που τα λέμε
ένας άντρας νορμάλ δεν πεθαίνει
για μια γυναίκα – ονειρεύεται μονάχα πως πεθαίνει
στο περιβόλι της.
Κρατάω τα πόδια σου ψηλά
σε κρατάω μακριά από την ποταπότητα των σ' αγαπώ!

Θωμάς Γκόρπας, «Τα ποιήματα»[1957-1983], Κέδρος, Αθήνα 2006

Ε.Χ. Γονατάς - ΣΤΗ ΓΕΦΥΡΑ

ΕΙΜΑΙ ΞΑΠΛΩΜΕΝΟΣ στή μικρή γέφυρα. Μιά τεράστια γαλάζια μολόχα φέγγει
στό άσπρο χωράφι. Άρνιά σκύβουν στίς ρίζες της και γλείφουν τό χιόνι πού τίς
σκεπάζει. Ό άγροφύλακας, μέ σκουφο στό κεφάλι και χοντρές μπότες, περνάει
μπροστά μου, μουρμουρίζοντας αδιάκοπα τήν ίδια φράση σάν προσευχή: ” Η
πιτυρίδα τών δέντρων είναι τα πουλιά”.

Ε.Χ. Γονατάς, «Τρεις δεκάρες και άλλα αφηγήματα», Στιγμή, Αθήνα 2006.

RENÉ CHAR -ΓΕΦΥΡΑΔΕΣ

Δύο όχθες χρειάζεται η αλήθεια:
τη μία για να πάμε, την άλλη για να γυρίσουμε.
Δρόμους που πίνουν τις ομίχλες τους.
Που κρατάνε της ευτυχίας μας τα γέλια ανέπαφα.
Που, και σπασμένοι,
ας εξακολουθούν να είναι
οι σωτήρες των επιγόνων μας
που σε νερά κολυμπάνε παγωμένα.

Μετ: Γιώργος Κεντρωτής.

ΚΙΚΗ ΔΗΜΟΥΛΑ - Αερογέφυρες

Χάθηκες
που στριφογυρνάς.

Πέραν καμιά φορά από τον ύπνο μου
συνήθως είμαι εκεί
εκτός αν κλαίει το φεγγάρι
οπότε βγαίνω στο μπαλκόνι
το διότι να ρωτήσω τι συμβαίνει.

Πέραν καμιά φορά.
Μπες απ' το πλάι στάσου
κάτω από το γεφυράκι της παλάμης μου
απ' όπου ήσυχα κλαίω.
Εκτός αν έχει ολότελα μαυρίσει το νερό
αν ψόφησαν κι οι πέτρες
αν έχει μολυνθεί και ο βυθός
οπότε θα με βρεις
στου σεντονιού τις όχθες.

Μη φοβάσαι.

Πάρε μαζί σου αν θες για σιγουριά
και την απαίτηση να μη σ' αγγίξω διόλου
ανανέωσε και τη ληγμένη άδεια
να σε κοιτώ.

και σου υπόσχομαι
εγκαίρως να ξυπνήσω
ώστε να μη σε πάρει είδηση
ο ύπνος σου ότι λείπεις.

ΚΙΚΗ ΔΗΜΟΥΛΑ , Ποιητική Συλλογή «ΧΛΟΗ ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΟΥ» 2005

Νίκος Καββαδίας -Ένας δόκιμος στη γέφυρα εν ώρα κινδύνου

Στο ημερολόγιο γράψαμε: « Κυκλών και καταιγίς ».
Εστείλαμε το S.O.S. μακριά σε άλλα καράβια,
κι εγώ κοιτάζοντας χλωμός τον άγριο Ινδικό
πολύ αμφιβάλλω αν φτάσουμε μια μέρα στην Μπατάβια.

Μα δεν λυπάμαι μια σταλιάν – Εμείς οι ναυτικοί
Έχουμε, λένε, την ψυχή στο διάολο πουλημένη.
Μια μάνα μόνο σκέφτομαι στυγνή και σκυθρωπή,
που χρόνια τώρα και καιρούς το γιο της περιμένει.

Θεέ μου! είμαι μοναχά δεκαεννιά χρονών,
κι έχω σε μέρη μακρινά πολλές φορές γυρίσει.
Θεέ μου! έχω μιαν άκακη, μια παιδική καρδιά,
Αλλά πολύ έχω πλανηθεί, κι έχω πολύ αμαρτήσει.

Συγχώρεσέ με ... Μια βραδιά θολή στο Σάντα Φε,
καθώς κάποια με κράταγε σφιχτά στην αγκαλιά της,
ετράβηξα απ' την κάλτσα της μια δέσμη από λεφτά

που όλη τη μέρα εμάζευεν απ' την αισχρήν δουλειά της.

Κι ακόμα, Κύριε... ντρέπομαι να το συλλογιστώ,
(μα ήτανε τόσο κόκκινα και υγρά τα ωραία του χείλια
και κάποια κάπου ολόλυξε κιθάρα ισπανική...)
κοιμήθηκα μ' ένα μικρόν εβραίο στη Σεβίλλια.

Κύριε... τούτο το κορμί το τόσο αμαρτωλό
σε λίγο στις υδάτινες ειρκτές νεκρό θα πέσει...
Μα τέσσερα όμως σκέφτομαι γαλόνια εγώ χρυσά
Κι ένα θλιμμένο δόκιμο, που δεν θα τα φορέσει...

Ποιητική Συλλογή «Μαραμπού» 1933

Ορχάν Βελή Κανίκ (Orhan Veli Kanik) - Η γέφυρα του Γαλατά

Στέκομαι πάνω στη γέφυρα
Και σας χαζεύω όλους σας με κέφι
Άλλος τραβάει σιγά-σιγά κουπί
Άλλος βγάξει μύδια απ' το караβάκι
Άλλος κρατάει το τιμόνι στο πλοίο
Άλλος κουμαντάρει το παλαμάρι στο κεφαλόσκαλο
Άλλος είναι πουλί, πετάει, σαν ποίημα
Άλλος είναι ψάρι αστραφτερό
Άλλος βαπόρι, άλλος λαμπόγυαλο
Άλλος σύννεφο, στον αέρα
Άλλος είναι ατμάκατος με καπνοδόχο
Περνάει βιαστικά κάτω απ' τη γέφυρα
Άλλος είναι ντουντούκα και σφυρίζει
Άλλος είναι ντουμάνι και καπνίζει
Όμως εγώ τρυπώνω μέσα σε όλων σας
Σε όλων σας τον καημό
Μήπως εγώ είμαι το κέφι που φωλιάζει μέσα σας
Είναι η μέρα που θα σας πω ένα ποίημα

Που ίσως θα στρέφεται γύρω από σας
Έχω πέντε-έξι γρόσια στα χέρια μου
Και η κοιλιά μου είναι χορτάτη.

(Μετάφραση: Θωμάς Κοροβίνης)

http://stithaghi.blogspot.com/2016/03/blog-post_56.html

Κ. Καρυωτάκης [Ω Βενετία...]

Ω Βενετία, πόλις από χρυσάφι κι από σμάλτο,
κορόνα στη λαμπρότητα της Αδριατικής,
Μέγα Κανάλι, Γέφυρα των Στεναγμών, Ριάλτο,
ω θύμηση ανεξάλειπτη μιας εκθαμβωτικής

νύχτας, που περιπάτησα στη μυθική πλατεία
του Αγίου Μάρκου, μπρος εις το παλάτι των Δουκών,
ακούοντας να σφυρηλατούν τις ώρες μία μία
τα χάλκινα ομοιώματα των δύο στρατιωτών —

πόσο πλάγι σου φαίνονται μικρά και χωρίς βάθος
τα αισθήματα που μας κρατούν ακόμη εδώ στη γη,
εφήμερος η λύπη μας, αταίριαστο το πάθος,

ω αιωνία παράδοση του κάλλους και πηγής!

Ποιητική Συλλογή «*Ελεγεία και Σάτιρες*» 1927

Τάσος Λειβαδίτης

ι. Παγωνιά

φυσάει στους έρημους δρόμους της πολιτείας
ο άνεμος στροβιλίζει τη σκόνη
παρασέρνει τ' αποτσίγαρο, τα σύννεφα, τα χαρτιά

λίγοι μοναχικοί διαβάτες περνάνε βιαστικοί στους δρόμους
φυσάει
φυσάει στις καμινάδες, στις στέγες κάτω απ' τις γέφυρες
φυσάει...

ii. ENOXH

Τι ζητούσαν, λοιπόν, σε τι είχα φταίξει, εμένα το μόνο μου έγκλημα ήταν ότι δεν
μπόρεσα να μεγαλώσω, κυνηγημένος πάντα, πού να βρεις καιρό, έτσι έμεινα εύπιστος
κι αγκάλιαζα το κρύο σίδερο της γέφυρας.

Ενώ στο βάθος, μακριά, με κοίταζε σαν ξένο η πιο δική μου ζωή.»

Ποιητική Συλλογή «*Νυχτερινός Επισκέπτης*» 1972

Βλαντιμίρ Μαγιακόφσκι - Η γέφυρα του Μπρούκλιν

Μπήξε μια φωνή
από τη χαρά σου COOLIDGE
Για κάτι τέτοια εγώ
μ' όλη μου την καρδιά τα σπαταλώ τα λόγια. Κοκκινίσετε λοιπόν
όμοια με της σημαίας μου το ύφασμα
τέτοιον έπαινο ακούγοντας
κι ας πα' να 'σαστε σεις
δέκα φορές που λέει ο λόγος
οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.
Όπως μέσα στην εκκλησία
μπαίνει
με κατάνυξη ο πιστός
όπως απλός και
σοβαρός
πάει να κλειστεί σ' ένα κελί και ν' ασκητέψει
όμοια κι εγώ
μέσα στα σύννεφα στα που απλώνει

το ηλιοβασίλεμα το αποκαλυπτικό
με ταπεινοσύνη αληθινή
ανεβαίνω
πάνω στη γέφυρα του Μπρούκλιν.
Όπως εισβάλλει ο νικητής
σε κάποια πολιτεία
που την πνίγει ο κορνιαχτός
καβάλα στα κανόνια του
πόχουν λαιμό αψηλό σαν της καμηλοπάρδαλης —
όμοια κι εγώ, γιομάτος περηφάνια
κι όλος δίψα για ζωή
πάω καμαρωτός
να σκαφαλώσω
πάνω στη γέφυρα του Μπρούκλιν.
Όπως ένας ζωγράφος που δεν του κόφτει και πολύ
κάθεται ώρες κι ατενίζει
μ' έρωτα και με προσοχή
σ' ένα Μουσείο κάποια Παναγία,
όμοια κι εγώ
μες στους αιθέρες στέκω
τους σπαρμένους μ' άστρα
ορθός, ατενίζοντας
τη Νέα Υόρκη
ψηλά πάνω απ' τη γέφυρα του Μπρούκλιν.
Βαριά κι ασφυχτική
την ώρα που βραδιάζει
θα 'λεγες η Νέα Υόρκη
τα 'χει όλα λησμονήσει
και βάσανα και ορόφους
και μονάχα
των σπιτιών οι ψυχές
φαντάζουν
μέσα στο διάφανο των παραθύρων φέγγος.
Εδώ ψηλά

Μόλις που ακούγεται
των βαρούλκων ο βόμβος,
κι είν' ένας τέτοιος πάλι
βόμβος πιο γλυκός,
που σε κάνει να μαντέψεις πως
περνάν σιδηροδρομικοί συρμοί
κυλώντας και τραντάζοντας
με χλαπαταγή σάμπως να βάλθηκε
κάποιος στην πιατοθήκη να σωριάζει πιάτα.
Κι όταν η ώρα φτάσει που
—σαν από κάποιου ρυακιού το ανάβρυσμα—
το παιδί του μπακάλη
πάει να κάνει διανομή
τα πακέτα τη ζάχαρη,
ακριβώς είναι τότε όπου θωρείς
κάτω απ' τη γέφυρα κατάρτια να διαβαίνουν
αψηλά στο μπόι, το πολύ
όσο και μια καρφίτσα.
Νιώθω περήφανος, το λέω
για τούτο δω
το ατσάλινο χιλιόμετρο
νά τα ζωντανεμένα
τα παλιά όνειρά μου —
να ξεπεράσει με τη δύναμή της
η απλή κατασκευή
τους παλαιούς ρυθμούς,
τα μπουλόνια τ' ατσάλινα
μόνο αυτά να λογαριάζουν
και ο υπολογισμός τους ο ακριβής.
Κι αν ακόμα υποθέσουμε
ότι κάποτε η συντέλεια
του κόσμου εσήμαινε
κι ότι το χάος
έφερνε καπάκι

τον πλανήτη μας ολάκερο
αν υποθέσουμε ότι δεν
απόμενε παρά
μονάχ' ετούτ' η γέφυρα,
τεντωμένη περήφανη πάνω απ' τις ύστερες τις τέφρες
πάλι και τότε —
με τον ίδιο τρόπο που από κάτι οστά
πιο ψιλά κι από βελόνες,
ξαναστήνονται
οι πελώριες σαύρες
στα βάθρα των Μουσείων —
θα μπορούσε κάλλιστα
ξεκινώντας απ' αυτή τη γέφυρα
των αιώνων ο γεωλόγος
απαρχής να συναρμόσει
πάλι
τους σημερινούς καιρούς.
Θα μπορούσε να πει:
νά! τούτο δω που βλέπετε
το ατσάλινο ποδάρι
από τη μια στην άλλη άκρη
έσμιγε θάλασσες και κάμπους,
από κείνο κει το μέρος
η Ευρώπη κατά δυτικά εξορμούσε
τα ινδιάνικα φτερά της
χάνοντας
στον άνεμο.
Κοιτάξτε τούτο το πλευρό
που φανερά θυμίζει
κάποια μηχανή —
και φανταστείτε
πόσα μπράτσα στ' αλήθεια θα χρειάζονταν κανείς
ώστε
με το ποδάρι πάνω στο Μανχάταν

στηριγμένο γερά
να τραβήξει επάνω του
θέλω να πω στα χείλη του, ολάκερο το Μπρούκλιν;
Αν κρίνω απ' τα καλώδια
τα ηλεκτρικά —
το συμπέρασμα είναι απλό —
πρόκειται για την εποχή
που διαδέχτηκε την ανακάλυψη του ατμού —
εδώ πέρα
κιόλας
οι άνθρωποι
ούρλιαζαν απ' τα ραδιόφωνα
εδώ πέρα κιόλας
οι άνθρωποι
πετούσαν μ' αεροπλάνα
Η ζωή
Εδώ πέρα
γι' άλλους ήτανε
αμεριμνησία σωστή,
γι' άλλους πάλι —
ατέρμονη κραυγή
λιμού και πείνας.
Από τούτο 'δω το μέρος
οι άνεργοι
δίνανε βουτιά
στο ποταμό τον HUDSON
να πνιγούνε.
Και μπορώ πολύ εύκολα
να συνεχίσω
με λεπτομέρειες πιο πολλές τον πίνακά μου,
τόσο που, ακολουθώντας κάποιος
τα ηγερά πλέγματα
θα 'βγαине ίσια στους πρόποδες των άστρων.
Ορίστε, που σα να τον βλέπω ακόμη —

στο σημείο αυτό
κάποτ' εστάθη ο Μαγιακόφσκη
ορθός εστάθη κι ύφαινε
λέξη προς λέξη τα ποιήματά του.
Αυτή 'ναι η γέφυρα του Μπρούκλιν.
Ωρες κάθομαι και την κοιτάζω
καθώς θα κοιτάζ' ένας Εσκιμώος το τρένο που περνάει,
δεν ξεκολλάω από πάνω της
τσιμπούρι της γίνομαι και λέω
Α ναι, μάλιστα...
Μια τέτοια γέφυρα —
είναι η αλήθεια η ίδια!

Μετάφραση Οδυσσέας Ελύτης

[πηγή: Οδυσσέας Ελύτης, «Δεύτερη γραφή», Ίκαρος, Αθήνα 1976, σ. 201-205]

ΚΩΣΤΗΣ ΜΟΣΚΩΦ { Ο έρωτας δεν ήταν για μας γέφυρα..}

Ο έρωτας δεν ήταν για μας γέφυρα·
τρόμαξες·
έμεινες μόνη στη σκοτεινή όχθη·
– και εγώ
σε περιμένω από την εποχή του χαλκού.

Ποιος σήκωσε τα κύματα
και τούς ανέμους;
Ποιός γέννησε την ιστορία
δίχως πρόσωπο;
Ποιός σε έριξε
ακόμα ζωντανή μες στους νεκρούς;

Έχω ανάψει την πυρά
να ζεστάνω
τόν κόσμο όλο

με την αγάπη μας.

Πότε θα έρθεις;

*ΜΟΣΚΩΦ ΚΩΣΤΗΣ, «ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ», Καστανιώτης
1990*

Ίγκεμποργκ Μπάχμαν - ΓΕΦΥΡΕΣ

Πιο δυνατά τεντώνει ο άνεμος την κορδέλα στις γέφυρες.
Στις τραβέρσες ακονίζει
ο ουρανός το πιο βαθύ του κυανό.
Δώθε κείθε περνούν, η μια μες στην άλλη
οι σκιές μας στο φως.

Ίγκεμποργκ Μπάχμαν (Ingeborg Bachmann, 1926-1973),
Μετάφραση από τα Γερμανικά: Θεοδόσης Κοντάκης

ΤΙΤΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ -Η ΓΕΦΥΡΑ

Κανένας μας δεν ήξερε
αν η γέφυρα είχε γκρεμιστεί
ή αν είχε μείνει μισοτελειωμένη.
Κι εμείς και οι απέναντι
φτάνουμε ως τις κομμένες άκρες της
να κοιταχτούμε από μακριά
να κοιτάξουμε την άβυσσο.
Δίχως αγγίγματα, δίχως περιπτύξεις
συναντιόμαστε με τη μνήμη.

<https://n-tomas.blogspot.com/2014/01/blog-post.html>

Γιάννης Ρίτσος – Η γέφυρα [απόσπασμα]

Είναι μια ωραία περιπλάνηση, σχεδόν μια δραπέτευση —
δεν ξέρω από πού και για πού, — μια μυστική δραπέτευση που δίνει
μια μυστικότητα στην κάθε κίνησή μας, στον ίσκιο μας πάνω στον τοίχο,
στις απίθανες σχέσεις των δακτύλων μας, στον ήχο των βημάτων
μας — μια εξάισια αίσθηση
παρανομίας προς όλα, σαν του μοιχού, του κλέφτη, του φονιά,
του αρσενοκοίτη ή του λαθρεπιβάτη,
κ' η αίσθηση της παρανομίας αυτής σου επιβάλλει
μιαν άγρυπνη προσοχή για ν' αποφύγεις τη σύλληψη,
ενώ η προσοχή σου αυτή συλλαμβάνει
το νόημα μιας αρχικής ενοχής, συλλαμβάνει
τις πιο αδιόρατες εκφράσεις της σιωπής· μα τότε πάλι
νιώθεις πως έτσι παραβιάζεις μ' αντικλείδι ένα μεγάλο, ξένο
σκοτεινό χρηματοκιβώτιο
ύστερα από σκάλες πολλές και μεγάλους πλακόστρωτους διαδρόμους
που κάνουν ν' αντηχούν απεριόριστα οι κλειδώσεις σου,
κ' ένα καχύποπτο φεγγάρι μπαίνει από φεγγίτες καγκελόφραχτους
μεγάλο, κίτρινο, προδοτικό, φέρνοντάς σε αντιμέτωπο
με την ίδια πελώρια σκιά σου που κρατάει
μεγεθυσμένες τις σκιές των κλειδιών, που εσύ κρατάς, σα νάναι κιόλας
τα κάγκελα της φυλακής που θα σε κλείσει ισόβια· ώσπου τέλος

ανακαλύπτεις πως αυτό το χρηματοκιβώτιο
είναι δικό σου, ολότελα δικό σου
και μπορείς να τ' ανοίξεις ελεύθερα
και μπορείς να χαρίσεις όσα θέλεις στους φίλους σου
και μπορείς να σκορπίσεις όσα θέλεις στον άνεμο
με κείνη τη χαρά που δίνει το ανεξάντλητο
με κείνη τη χειρονομία μιας άσκοπης λεβεντιάς κι' ασωτείας
που είναι, ίσως, η μόνη αληθινή σκοπιμότητα.

Μα τότε νιώθεις ο ίδιος, πόσο η κίνηση αυτή θα φαίνεται ύποπτη
μες στο σκοτάδι το καρφωμένο απ' τ' άστρα, με το μετάλλινο ήχο
των κλειδιών,

σα χτύπημα σπαθιών, ψηλά στον αέρα, αόρατων μονομάχων ή ιππέων,
μ' αυτό το σκοτεινό, πελώριο στόμιο του χρηματοκιβώτιου
που χάσκει ανοιχτό μες στη νύχτα ενώ στο βάθος του αστράφτουν
σωροί τα νομίσματα περιέργων εποχών και τόπων,
ράβδοι χρυσού σα μεγάλα καρφιά για μια σταύρωση· στοίβες
χαρτονομίσματα
σα μυστικά τραπουλόχαρτα της Μοίρας. Κι' όσοι
δέχτηκαν μια στιγμή την προσφορά σου, μόλις στρίψεις το κεφάλι σου
δοκιμάζουν στην πέτρα τα νομίσματα, μα εκείνα δεν αφήνουν ήχο,
προσπαθούν ν' αποκρυπτογραφήσουν στα χαρτονομίσματα
τους αριθμούς και τις σφραγίδες, μ' αυτά δε διακρίνονται στο
καταπληχτικό σκοτάδι,
και τα πετούν ξανά μπροστά στα πόδια σου και φεύγουν.

Και μένεις μόνος μ' όλο σου τον πλούτο ποδοπατημένο,
μόνος μπρος στο μαγνητικό ανοιγμένο στόμιο του αδειανού πια
χρηματοκιβώτιου,
μόνος μπρος στην ακάλυπτη τρύπα του χάους,
με τόνα χέρι σου μισοσηκωμένο
σε μισοτελειωμένη στάση θεατρικής γενναιοδωρίας,
σαν άγαλμα ήρωα που ο ηρωισμός του
αποδείχτηκε απατηλός μετά θάνατον — ή σαν ατέλειωτη προσπάθεια
να γίνεις άγαλμα για να μη σωριαστείς στο χώμα — ένα άγαλμα
που τείνει μάταια σαν τσαμπί σταφύλι τ' αναπόδεκτα κλειδιά ενός
παραδείσου.

Ποιητική Συλλογή «Ποιήματα 1930-1960», Γ', Κέδρος 1964

Wisława Szymborska - 'Ανθρωποι πάνω στη γέφυρα

Παράξενος πλανήτης και παράξενοι οι άνθρωποι πάνω του.
Ενδίδουν στο χρόνο, μα δεν του το αναγνωρίζουν.
Έχουν τον τρόπο τους να εκφράζουν αντίσταση.
Φτιάχνουν εικόνες σαν κι αυτή:

Τίποτα το ιδιαίτερο με την πρώτη ματιά.
Κάποιος μπορεί να δει νερό,
την όχθη ενός ποταμού,
μια στενή βάρκα με ζήλο ν' ανεβαίνει το ρεύμα,
μια γέφυρα πάνω απ' το νερό,
και ανθρώπους πάνω στη γέφυρα.
Ξεκάθαρα επιταχύνουν το βήμα τους,
καθώς η βροχή αρχίζει να πέφτει ορμητική απ' ένα μαύρο σύννεφο.

Το θέμα είναι, πως τίποτα δε θα συμβεί στη συνέχεια.
Το σύννεφο δε θα αλλάξει σχήμα, ούτε χρώμα.
Η βροχή δεν σταματά, μα ούτε δυναμώνει.
Η βάρκα επιπλέει ακίνητη.
Οι άνθρωποι πάνω στη γέφυρα τρέχουν
ακριβώς στο σημείο που τρέχανε και πριν.

Δύσκολο να μείνει ασχολίαστο:
Αυτή η εικόνα δεν είναι καθόλου αθώα.
Ο χρόνος εδώ έχει σταματήσει,
οι νόμοι του πια δεν ισχύουν.
Του έχει στερηθεί αντίκτυπο στα δρώμενα,
περιφρονημένος και ατιμασμένος.

Χάρη σ' έναν επαναστάτη,
έναν Hiroshige Utagawa
(μια ύπαρξη που, παρεμπιπτόντως,
έχει πεθάνει, ως όφειλε, εδώ και καιρό)
ο χρόνος σκόνταψε και έπεσε.

Ίσως να είναι μόνο μια ασήμαντη ζαβολιά,
ένα καπρίτσιο μπροστά σε μια κλίμακα ενός ζεύγους γαλαξιών,
μα όπως και να 'χει,
ας προσθέσουμε τα ακόλουθα:

Για γενεές ολόκληρες θεωρείται καλόγουστο
να έχεις αυτόν τον πίνακα σε μεγάλη εκτίμηση,
να τον εγκωμιάζεις και να συγκινείσαι απ' αυτόν βαθύτατα.

Υπάρχουν κι εκείνοι για τους οποίους, ούτε καν αυτό δεν είναι αρκετό.
Ακούνε ακόμα και τον ήχο της βροχής,
αισθάνονται τις κρύες σταγόνες στον σβέρκο και τους ώμους τους,
κοιτάζουν τη γέφυρα και τους ανθρώπους πάνω της
σαν να βλέπουν εκεί τους εαυτούς τους,
σε αυτό το δίχως τέλος τρεχαλιτό
κατά μήκος του δίχως τέλος δρόμου, να ταξιδεύουν στην αιωνιότητα
και έχουν το θράσος να πιστεύουν
πως πράγματι είναι έτσι.

Wisława Szymborska, 1986.

(μετ. από τα αγγλικά Ευαγγελία Καριοφυλλίδου)

Γιάννης Υφαντής - Το δύσκολο πέρασμα

[Ενότητα Γ]

Ζώντας σε παραμύθια και θρησκείες, περνώντας
μες από θρύλους, πολιτείες και λαούς
άκουσα και για κείνο το γεφύρι
που το πλάτος του δεν είναι πιο μεγάλο από την κόψη ξυραφιού.
Μόνο από κείνο το γεφύρι λένε θα μπορούσες να περάσεις προς το φως.
Κι όπως οι πιο σοφοί εξηγούν
διαβαίνεις το γεφύρι εκείνο μόνο αν ο ίδιος είσαι φως.

Από τη συλλογή «*Ο καθρέφτης του Πρωτέα*» (1986) του Γιάννη Υφαντή

Τζιμ Χάρισον - Γέφυρα

Το μεγαλύτερο μέρος της ζωής μου το πέρασα

Χτίζοντας μια γέφυρα πάνω στη θάλασσα
παρόλο που η θάλασσα ήταν απέραντη
Είμαι περήφανος για τη γέφυρα
που κρέμεται στον αγνό θαλασσινό αέρα. Ο Μασάντο
ήρθε για μια επίσκεψη και καθίσαμε στο
τέλος της γέφυρας, κάτι που ήταν δική του ιδέα.
Τώρα που είμαι γέρος η δουλειά προχωράει αργά.
Ακόμα και τόσο κοντά στο θάνατο, μου αρέσει εδώ έξω
ψηλά πάνω από τη θάλασσα και να τυλίγομαι
από τις αρκτικές καταιγίδες του φθινόπωρου,
το ηχηρό κραχ και βογγητό της θάλασσας,
από το βάθος εκατό ποδιών των κοιλωμάτων.
Μερικές φορές η θάλασσα υψώνεται και αλυχτάει σαν
ένα ζώο, μια ήπειρο μεγάλη και ζωντανή.
Τι ομορφιά σε αυτή τη σκοτεινή μουσική
Μέσα στην οποία μπορείς να ακούσεις την πιο αγνή μουσική της ανθρώπινης
συμπεριφοράς, την τρυφερή σύνδεση ανάμεσα στους ανθρώπους και τους γαλαξίες.
Έτσι κάθομαι στην άκρη, κουνώντας τα πόδια μου πάνω από
την άβυσσο. Απόψε το φεγγάρι θα είναι στα πόδια μου.
Αυτή είναι η δουλειά μου, να μελετώ το σύμπαν από τη γέφυρα μου.
Έχω τον ουρανό, τη θάλασσα, την αμυδρή γραμμή του Καναδέζικου δάσους στην
μακρινή στεριά.

"Dead Man's Float" (2016)

<https://thegreekshorts.eu/tessera-poihmata-tou-jim-harrison/>

Γιώργος Χαβουτσάς - Οι γέφυρες πάντα

«πριν αλέκτορα φωνήσαι δις, απαρνήση με τρις»

Κατά Μάρκον, ΙΔ'72

Πρόσεξε τη μεριά που θα βρεθείς
όταν ανοίξουν οι γέφυρες
υπάρχει κίνδυνος αποκλεισμού

σε όχθες που δεν θέλησες.

Στάσου καλύτερα εδώ:

η όχθη τούτη δεν σε καταβάλλει.

Απέναντι είναι οι άνθρωποι
που ολοένα σε κοιτούν
μα δίχως να σε βλέπουν
όπως γίνεται πάντα, στις όχθες
της καθημερινότητας, εύκολη πού 'ναι
η άρνηση, ήδη με το δευτέρωμα
λαλιάς του πετεινού
κάμπτεται αμέσως η αντοχή σου
τριτώνει πάντα το κακό της άρνησης
αρνείσαι πως υπήρξες
ποιητής, δηλώνεις πως
αυτά που έγραψες
ανήκουνε σε κάποιον που σου μοιάζει.

Στάσου καλύτερα εδώ, στην υψωμένη
γέφυρα μετεωρίζονται
ατρόμητοι οι φανοστάτες, αυτό το τίποτα
που είσαι
γίνεται μάλλον κάτι. Η πόλη
γιορτάζει, η γέφυρα,
που υψώθηκε,
κρατά μέσα στα ρόδα
το βάθος του ορίζοντα.

Γιώργος Χαβουτσάς, «Σημείο Πετρούπολης», εκδ. Πλανόδιον, 2011

Πηγή:https://homouniversalisgr.blogspot.com/2020/01/blog-post_43.html

Β. Πρακτικό μέρος

7. Διδακτικό σενάριο -Ερμηνευτική προσέγγιση της παραλογής με τεχνικές Δημιουργικής Γραφής

Τίτλος: Του Γιοφουριού της Άρτας: Προσεγγίζοντας την παραλογή με τεχνικές Δημιουργικής Γραφής και με χρήση Ψηφιακών Μέσων

Γνωστικό αντικείμενο: Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Διδακτική ενότητα: Δημοτικά τραγούδια

Τάξη στην οποία απευθύνεται: Γ΄ Γυμνασίου

Χρονική διάρκεια: 4 διδακτικές ώρες (2 δίωρα)

Τόπος Υλοποίησης: Εργαστήριο Πληροφορικής Σχολείου

Προϋποθέσεις υλοποίησης

- Οι μαθητές θα πρέπει να είναι εξοικειωμένοι με τη μέθοδο της εργασίας σε ομάδες.
- Σε κάθε ομάδα μαθητών κρίνεται καλό να υπάρχουν μαθητές που γνωρίζουν να χειρίζονται με άνεση τον Η/Υ και τα προγράμματα με τα οποία θα εργαστούν.
- Ο εκπαιδευτικός, πριν την εφαρμογή του σεναρίου, πρέπει να εξοικειώσει τους μαθητές του με τον συγκεκριμένο τρόπο εργασίας και τα συγκεκριμένα προγράμματα.
- Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να έχει έρθει σε συνεννόηση με τον καθηγητή πληροφορικής και τους άλλους εκπαιδευτικούς, ώστε να μπορεί να κάνει χρήση του εργαστηρίου πληροφορικής για τις ώρες που απαιτούνται για την υλοποίηση του σεναρίου.
- Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να γνωρίζει και ο ίδιος τα ψηφιακά μέσα που θα χρησιμοποιηθούν, ώστε να είναι σε θέση να βοηθήσει τους μαθητές του στην περίπτωση που προκύψουν προβλήματα κατά την εφαρμογή του σεναρίου.
- Απαραίτητη είναι η ύπαρξη διαδραστικού πίνακα στο εργαστήριο πληροφορικής, για την παρουσίαση των εργασιών.

Διδακτικοί στόχοι

A. Σε επίπεδο γνώσεων για το αντικείμενο:

Αναμένεται οι μαθητές:

- Να έρθουν σε επαφή με κείμενα της δημοτικής λογοτεχνίας γενικότερα και να εστιάσουν στις Παραλογές.
- Να εντοπίζουν τα χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών και να ομαδοποιούν τα χαρακτηριστικά τους με βάση κριτήρια που τίθενται
- Να ασκηθούν σε στοιχεία θεωρίας της λογοτεχνίας που αφορούν την αφήγηση και τον αφηγητή
- Να αναλύουν τη συμπεριφορά των ηρώων και να στέκονται κριτικά απέναντι σ' αυτούς.
- Να ασκηθούν στον μετασχηματισμό κειμένων, παράγοντας διαφορετικά κειμενικά είδη, με αφορμή το κείμενο που μελετούν

B. Σε επίπεδο γνώσεων για τον κόσμο, αξιών και στάσεων:

Αναμένεται οι μαθητές:

- Να αντιληφθούν την ανάγκη του ανθρώπου να εκφραστεί μέσω της τέχνης, με συλλογικό τρόπο, όπως συμβαίνει με τα δημοτικά τραγούδια
- Να αναγνωρίζουν ότι συχνά η τέχνη βρίσκεται σε συνάρτηση με την κοινωνία και εκφράζει τις βαθύτερες αγωνίες των ανθρώπων για την αντιμετώπιση των δυσκολιών που συναντούν και να συνειδητοποιήσουν την επίδραση των κοινωνικοοικονομικοπολιτικών συνθηκών στη λήψη αποφάσεων
- Να κατανοήσουν την ύπαρξη ενός κώδικα αξιών που διέπει τη ζωή των ανθρώπων

Γ. Σε επίπεδο γραμματισμών:

Αναμένεται οι μαθητές:

- Να εμπλουτίσουν το λογοτεχνικό γραμματισμό τους, εντρυφώντας σε ένα από τα λογοτεχνικά είδη, την ποίηση και κυρίως στο δημοτικό τραγούδι
- Να εμπλουτίσουν επίσης άλλα είδη γραμματισμών, όπως ο κοινωνικός
- Να εξοικειωθούν με νέους τρόπους οργάνωσης και παρουσίασης της γνώσης
- Να αναπτύξουν δεξιότητες αναζήτησης και επεξεργασίας πληροφοριών κατά την περιήγησή τους στο διαδίκτυο, να μπορούν να παράγουν κείμενα με τη χρήση προγραμμάτων επεξεργασίας κειμένων (ΠΕΚ), να δημιουργούν πολυτροπικά κείμενα και να τα παρουσιάζουν μέσα από προγράμματα παρουσίασης, να χρησιμοποιούν λογισμικά και εφαρμογές, να αναπτύξουν, δηλαδή, ψηφιακό και κριτικό γραμματισμό

Δ. Διδακτικές πρακτικές

Το σενάριο βασίζεται στα χαρακτηριστικά της διερευνητικής μάθησης, η οποία χρησιμοποιεί βιωματικές διαδικασίες προκειμένου να τις μετατρέψει σε χρήσιμα και επαρκή εργαλεία μάθησης. Η ενεργή συμμετοχή των μαθητών/τριών δεν είναι μόνο ατομική αλλά τονίζει τον κοινωνικό χαρακτήρα της δράσης (συνεργατικό πλαίσιο), επιδιώκοντας τη συλλογική λήψη αποφάσεων για την επίλυση προβλημάτων. Οι μαθητές/τριες καλούνται, λοιπόν, να λειτουργήσουν ομαδοσυνεργατικά, να μοιράσουν ρόλους, να ψάξουν και να ανακαλύψουν τη γνώση και να συνθέσουν κείμενα.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι μεσολαβητικός, συμβουλευτικός και υποστηρικτικός. Συνεργάζεται και καθοδηγεί στην αναζήτηση, διερεύνηση και ανακάλυψη της γνώσης, με στόχο να ενορχηστρώσει τη σύνθετη εκπαιδευτική διαδικασία.

Τα ψηφιακά εργαλεία αναμένεται να κινήσουν το ενδιαφέρον των μαθητών, δίνοντας ώθηση, αρχικά και στη συνέχεια βοηθώντας στην ομαδοποίηση και ανάκληση των γνώσεων που έχουν αποκτήσει.

Παρουσίαση

Η διδακτική πρόταση εστιάζει στο λογοτεχνικό κείμενο «Του γιοφυριού της Άρτας», που βρίσκεται στο βιβλίο του μαθητή «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» της Γ' Γυμνασίου. Το κείμενο ως προς την πρόσληψη του μαθητικού ενδιαφέροντος παρουσιάζει δύο τρωτά σημεία: το πρώτο αφορά την εποχή που αντανακλά και απέχει πολύ από τις μαθητικές εμπειρίες. Ως εκ τούτου, υπάρχει κίνδυνος να θεωρηθεί απαρχαιωμένο και, κατά συνέπεια, αδιάφορο για τους μαθητές. Το δεύτερο σημείο είναι η γλώσσα του κειμένου, η οποία, αν και κινείται σε επίπεδο λεκτικής έκφρασης, οι ιδιοματισμοί που εμφανίζονται σε ορισμένα σημεία δυσκολεύουν σχετικά τους μαθητές, των οποίων οι γλωσσικές δεξιότητες αναπτύσσονται ακόμη. Η παραπάνω δυσκολία εντείνεται για τους μαθητές των οποίων η ελληνική γλώσσα δεν είναι η μητρική τους, επομένως η έλλειψη κατανόησης οποιονδήποτε ιδιωμάτων περιπλέκει τη διαδικασία λήψης του λογοτεχνικού κειμένου.

Ο βασικός σκοπός του διδακτικού σεναρίου είναι διπλός. Αρχικά, να δημιουργηθούν από την αρχή συνθήκες διδασκαλίας, που τραβούν την προσοχή των μαθητών και

βοηθούν στον εκσυγχρονισμό του τρόπου λήψης ενός κειμένου που είναι νωρίτερα χρονικά. Με άλλα λόγια, επιδιώκει να βρει εκείνους τους τρόπους που «διεγείρουν» το ενδιαφέρον του μαθητή και εμπλέκουν την προσοχή του μαθητή στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στη συνέχεια, να προσπαθήσει να αυξήσει τον βαθμό κατανόησης του λογοτεχνικού κειμένου από τους μαθητές, χωρίς να παρεμποδιστεί η ιδιοματική γλωσσική ποιότητα του λογοτεχνικού κειμένου.

Εκτός από αυτόν τον διττό στόχο, επιδιώκεται και η συμβολή του μαθητή στη διδακτική διαδικασία και η μείωση της απόλυτα καθοδηγητικής μεθόδου από την πλευρά του εκπαιδευτικού. Στόχος είναι, πιο απλά, να συμμετέχουν και οι ίδιοι οι μαθητές στη διδακτική διαδικασία, παράγοντας υλικό. Θα αξιοποιηθούν οι ψηφιακές εμπειρίες των μαθητών, καθώς η πρόταση διδασκαλίας υιοθετεί ψηφιακά εργαλεία, τα οποία τους απασχολούν πιο έντονα. Με άλλα λόγια, αξιοποιείται το υπάρχον ψηφιακό κεφάλαιο των μαθητών και παράλληλα επιδιώκεται να ενισχυθεί με νέες δεξιότητες ψηφιακού γραμματισμού. Ωστόσο, καθώς χρησιμοποιούνται ψηφιακά εργαλεία, τα οποία μπορεί να είναι άγνωστα, προηγούνται πληροφορίες, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν απρόσκοπτα για την εκτέλεση δραστηριοτήτων.

Παράλληλα, αναμένεται η παραγωγή ψηφιακών ιστοριών με παιγνιώδη χαρακτήρα, ώστε να διεξαχθεί η όλη διδασκαλία σε κλίμα δημιουργικής χαράς. Οι ψηφιακές ιστορίες που παράγονται άλλοτε ξεκινούν από το λογοτεχνικό κείμενο και άλλοτε επεκτείνουν το πλαίσιο του, σε τομείς που αγγίζουν το ενδιαφέρον των μαθητών.

Η μέθοδος που χρησιμοποιείται είναι η ομαδική εργασία για την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών μέσω διαδικασιών επικοινωνίας και διαλόγου, για την αντιμετώπιση προβλημάτων που μπορεί να προκύψουν κατά την εκτέλεση της διαδικασίας και για τον περιορισμό της αναβλητικότητας από την εργασία μόνο, καθώς ο μαθητής δεν μπορεί ταυτόχρονα και σε σύντομο χρονικό διάστημα να ενεργήσει σε πολλά επίπεδα.

Η συγκεκριμένη διδακτική πρόταση μπορεί να υλοποιηθεί στο εργαστήριο Πληροφορικής της σχολικής μονάδας. Ο χρόνος που αναμένεται να αφιερωθεί είναι τέσσερις (4) διδακτικές ώρες (2 δίωρα).

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ - ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

1^Η & 2^Η ΩΡΑ

Οι μαθητές συγκεντρώνονται στο εργαστήριο πληροφορικής, έχοντας ήδη ενημερωθεί για το περιεχόμενο, τους στόχους, τη μέθοδο εργασίας και το χρονοδιάγραμμα του σεναρίου. Στη συνέχεια, αφού ληφθούν υπόψη οι προτιμήσεις τους αλλά και η εξοικειώσή τους με τους Η/Υ, οι μαθητές χωρίζονται σε 4 ομάδες των 5 ατόμων, και καθορίζεται ο ρόλος του καθενός σ' αυτές. Οι ομάδες παίρνουν τη θέση τους μπροστά στον υπολογιστή (ένας για κάθε ομάδα). Ενημερώνονται ότι στην επιφάνεια του υπολογιστή τους υπάρχει φύλλο εργασίας με τίτλο «1^ο φύλλο εργασίας», το οποίο καλούνται να ανοίξουν, με τις δραστηριότητες που πρέπει να υλοποιήσουν την 1^η και 2^η ώρα με την επισήμανση ότι θα πρέπει να αποθηκεύουν το υλικό τους με το πέρας της δραστηριότητας. Επισημαίνονται οι στόχοι των δραστηριοτήτων της 1^{ης} – 2^{ης} ώρας που είναι η κατανόηση των κατηγοριών και των χαρακτηριστικών των δημοτικών τραγουδιών, η εστίαση στις Παραλογές και τα χαρακτηριστικά τους και η πρώτη φάση επεξεργασίας του ποιήματος «Του γιοφουριού της Άρτας», που αφορά στην κατανόηση και την αισθητική αποτίμηση του κειμένου. Συγκεκριμένα:

Η **α' ομάδα** θα αναζητήσει τα δημοτικά τραγούδια που ανθολογούνται στο διαδραστικό βιβλίο Λογοτεχνίας της Β' Γυμνασίου στο <http://ebooks.edu.gr/> και θα τα εντάξει στις κατηγορίες του δημοτικού τραγουδιού, όπως αυτές αναφέρονται στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» και στο λήμμα «δημοτικό τραγούδι» στη διεύθυνση <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A>. Στη συνέχεια καλείται να δημιουργήσει εννοιολογικό χάρτη στο <https://www.mindomo.com/> και να συμπληρώσει τα πεδία με τα ευρήματά της.

Η **β' ομάδα** θα αναζητήσει τα δημοτικά τραγούδια που ανθολογούνται στο διαδραστικό βιβλίο Λογοτεχνίας της Γ' Γυμνασίου στο <http://ebooks.edu.gr/> και θα τα εντάξει στις κατηγορίες του δημοτικού τραγουδιού, όπως αυτές αναφέρονται στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» και στο λήμμα «δημοτικό τραγούδι» στη διεύθυνση <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A> Στη συνέχεια καλείται να δημιουργήσει εννοιολογικό χάρτη στο <https://www.mindomo.com/> και να συμπληρώσει τα πεδία με τα ευρήματά της.

Η **γ' ομάδα** θα αναζητήσει στα δημοτικά τραγούδια που ανθολογούνται στο διαδραστικό βιβλίο Λογοτεχνίας της Β' Γυμνασίου στο <http://ebooks.edu.gr/> βασικά χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών όπως αυτά αναφέρονται στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» και στο λήμμα «δημοτικό τραγούδι» στη διεύθυνση <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A> και στη συνέχεια θα κατασκευάσει έναν πίνακα σε ΠΕΚ τον οποίο θα συμπληρώσει με τα ευρήματά της.

Η **δ' ομάδα** θα αναζητήσει στα δημοτικά τραγούδια που ανθολογούνται στο διαδραστικό βιβλίο Λογοτεχνίας της Γ' Γυμνασίου στο <http://ebooks.edu.gr/> βασικά χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών όπως αυτά αναφέρονται στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» και στο λήμμα «δημοτικό τραγούδι» στη διεύθυνση <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A> και στη συνέχεια θα κατασκευάσει έναν πίνακα σε ΠΕΚ το οποίο θα συμπληρώσει με τα ευρήματά της. (20 λεπτά).

Παρουσιάζονται τα ευρήματα στην ολομέλεια (10 λεπτά).

Ακολούθως, όλες οι ομάδες εστιάζουν στα μορφολογικά χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών, όπως αυτά καταγράφονται στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων», στην παραπάνω διεύθυνση και καλούνται να συνθέσουν το δικό τους δίστιχο, με όποιο περιεχόμενο θέλουν, με έμφαση στον ρυθμό και τον αριθμό συλλαβών των δημοτικών τραγουδιών. Παρουσιάζουν το ποίημά τους στους συμμαθητές τους. (15 λεπτά)

Στη συνέχεια, η διδασκαλία επικεντρώνεται στην Παραλογή «Του γιοφουριού της Άρτας». Ως αφόρμηση, οι μαθητές ακούν στο <https://www.youtube.com/watch?v=-aJ8FP2oTDU> μέρος του τραγουδιού και έπεται η ανάγνωσή του από τον διδάσκοντα. Ζητείται από τους μαθητές να εντοπίσουν τις διαφορές που υπάρχουν στο περιεχόμενο των δύο ποιημάτων, με την επισήμανση ότι πρόκειται για παραλλαγές του ίδιου ποιήματος. Με στοχευμένες ερωτήσεις και δραστηριότητες για όλη την τάξη ο εκπαιδευτικός ανιχνεύει αρχικά την αισθητική εμπειρία που αποκόμισαν οι μαθητές και στη συνέχεια ακολουθούν ερωτήσεις κατανόησης, ενώ παράλληλα γίνεται γλωσσική εξομάλυνση και επιλύονται τυχόν απορίες. (20 λεπτά)

Ακολουθεί ομαδική δραστηριότητα, με τις ομάδες να καλούνται να μελετήσουν στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» το λήμμα «Παραλογές», (<http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A>) όπως και τα εισαγωγικά στοιχεία που υπάρχουν στο διαδραστικό βιβλίο τους (<http://ebooks.edu.gr/>) και να αποδείξουν, χρησιμοποιώντας χωρία από το κείμενο, ότι το συγκεκριμένο τραγούδι ανήκει στο είδος των Παραλογών. Συγκεκριμένα:

Η **α' ομάδα** θα εστιάσει στον αφηγηματικό χαρακτήρα του τραγουδιού

Η **β' ομάδα** θα αναζητήσει τα παραμυθιακά και εξωλογικά στοιχεία

Η **γ' ομάδα** θα βρει στοιχεία που αναδεικνύουν τη δραματικότητα

Η **δ' ομάδα** θα αναζητήσει παραδείγματα αφηγηματικής πυκνότητας στην πλοκή του μύθου θα εντοπίσει την αναδρομή και θα τοποθετήσει τα γεγονότα σε χρονολογική σειρά χρησιμοποιώντας το διαδικτυακό εργαλείο timegraphics (<https://time.graphics/>)

Κάθε ομάδα, χρησιμοποιώντας το διαδικτυακό εργαλείο AvatarMaker (<https://avatarmaker.com/>), καλείται να δημιουργήσει το δικό της avatar, το οποίο θα αναπαράγει λεκτικά τα σημεία του κειμένου, στα οποία εντοπίζονται τα αναζητούμενα στοιχεία. Οι μαθητές παρουσιάζουν τα ευρήματά τους στους συμμαθητές τους. (25 λεπτά)

3^η & 4^η ΩΡΑ

Οι μαθητές προσέρχονται στην αίθουσα υπολογιστών και κάθε ομάδα παίρνει τη θέση της μπροστά στον, ίδιο με την προηγούμενη φορά, υπολογιστή. Γίνεται μια συνοπτική ανασκόπηση των ευρημάτων της 1^{ης} -2^{ης} ώρας. Ενημερώνονται ότι στην επιφάνεια του υπολογιστή τους υπάρχει έγγραφο με τίτλο «2^ο φύλλο εργασίας», το οποίο καλούνται να ανοίξουν, με τις δραστηριότητες που πρέπει να υλοποιήσουν την

3^η και 4^η ώρα, με την επισήμανση ότι θα πρέπει να αποθηκεύουν το υλικό τους με το πέρας της δραστηριότητας. Τίθενται, επίσης, οι στόχοι των δραστηριοτήτων που για την 3^η και 4^η ώρα είναι η εμβάθυνση στο κείμενο, με την παρουσίαση και ανάλυση δομής και περιεχομένου, την ανίχνευση των συναισθημάτων των ηρώων και την παραγωγή διαφορετικών-βιωματικών κειμένων. (10 λεπτά)

Αρχικά, οι μαθητές/τριες καλούνται να διαβάσουν σιωπηρά το κείμενο και στη συνέχεια:

Η **α΄ομάδα** θα καταγράψει την υπόθεση του ποιήματος (χρόνος, τόπος, πρόσωπα, δράσεις προσώπων) σε πίνακα που υπάρχει στο φύλλο εργασίας.

Η **β΄ομάδα** θα εστιάσει στον πρωτομάστορα και θα σκιαγραφήσει το χαρακτήρα, τα συναισθήματα, το δίλημμα και την απόφαση που παίρνει και το κίνητρο που ώθησε τον ήρωα στη συγκεκριμένη απόφαση

Η **γ΄ομάδα** θα παρουσιάσει τη γυναίκα του πρωτομάστορα και τη διακύμανση των συναισθημάτων της

Η **δ΄ομάδα**, με αφορμή το κίνητρο του πρωτομάστορα, θα αναζητήσει στο διαδίκτυο και θα καταγράψει στοιχεία για τη λειτουργία και την ευρύτερη σημασία των γεφυριών διαχρονικά.

Θα ακολουθήσει η παρουσίαση των ευρημάτων στην ολομέλεια και συζήτηση. (30 λεπτά)

Ακολούθως οι ομάδες καλούνται να εργαστούν ως εξής:

Η **α΄ομάδα** θα δημιουργήσει ένα σύντομο κόμικ χρησιμοποιώντας το Draw and Tell (www.common sense.org/education/app/draw-and-tell-hd-by-duck-duck-moose) ή το storyboard στο (<https://www.storyboardthat.com/>), παρουσιάζοντας την υπόθεση του ποιήματος.

Η **β΄ομάδα** θα συντάξει την απολογία του πρωτομάστορα, την οποία εκφωνεί στο δικαστήριο στο οποίο, υποθετικά, δικάζεται ο ήρωας για την πράξη του

Η **γ΄ομάδα** θα συντάξει μία επιστολή διαμαρτυρίας για την τύχη της γυναίκας του πρωτομάστορα, συνδέοντάς την με το φαινόμενο των γυναικοκτονιών της εποχής μας, επιλέγοντας ένα από τα έτοιμα πρότυπα των προγραμμάτων επεξεργασίας κειμένου π.χ της ιστοσελίδας του Office (<https://templates.office.com/>) ή του περιβάλλοντος Canva (<https://www.canva.com/>) το φύλλο επιστολής που θα χρησιμοποιήσει.

Η δ'ομάδα θα αναζητήσει στο διαδίκτυο, ενδεικτικά, ποιήματα με θέμα τους τα γεφύρια και θα δημιουργήσει μία παρουσίαση 5 σελίδων σε πρόγραμμα παρουσίασης της επιλογής τους (π.χ. ppt ή prezi), εισάγοντας παράλληλα και εικόνες γεφυριών. (30 λεπτά)

Στη συνέχεια όλες οι ομάδες θα παρουσιάσουν τις εργασίες τους στην ολομέλεια. Θα ακολουθήσει συζήτηση και σύνοψη των ευρημάτων. (20 λεπτά)

Με το πέρας της ενότητας ο /η εκπαιδευτικός ενημερώνει τους/τις μαθητές/τριες ότι θα βρουν στις ανακοινώσεις του μαθήματος Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, στην e-class, φύλλο αυτοαξιολόγησης το οποίο θα συμπληρώσουν και θα υποβάλουν.

ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1^Ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Α΄ ΟΜΑΔΑΣ (1^Η – 2^Η ΩΡΑ)

Α΄ μέρος

- Αναζητήστε τα δημοτικά τραγούδια που ανθολογούνται στο διαδραστικό βιβλίο της Β Γυμνασίου στο <http://ebooks.edu.gr/> και εντάξτε τα στις κατηγορίες του δημοτικού τραγουδιού, όπως αυτές αναφέρονται στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» και στο λήμμα «δημοτικό τραγούδι» στη διεύθυνση <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A>.
- Δημιουργήστε έναν εννοιολογικό χάρτη στο <https://www.mindomo.com/> και συμπληρώστε τα πεδία με τα ευρήματά σας.
- Παρουσιάστε τα ευρήματα στην ολομέλεια

Β΄ μέρος

- Εστιάστε στα μορφολογικά χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών και συνθέστε το δικό σας δίστιχο, με όποιο περιεχόμενο θέλετε, με έμφαση στον ρυθμό και τον αριθμό συλλαβών των δημοτικών τραγουδιών.
Απαγγείλετε ρυθμικά το δίστιχο που συνθέσατε στους συμμαθητές σας.

Γ΄ μέρος

- Ακούστε αρχικά στο <https://www.youtube.com/watch?v=-aJ8FP2oTDU> τη μουσική εκτέλεση του τραγουδιού «Του γιοφουριού της Άρτας» και στη συνέχεια την ανάγνωση από τον/την καθηγητή/τρια σας και παρατηρήστε τις διαφοροποιήσεις στο περιεχόμενο (παραλλαγή).

Δ΄ μέρος

- Απαντήστε με συντομία στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

ΕΡΩΤΗΣΗ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σου αρέσει το ποίημα;	
Πώς ένοιωσες όταν το άκουγες;	
Τι σκέφτηκες;	
Ποιος στίχος σου άρεσε;	
Ποιες λέξεις σου έκαναν εντύπωση;	

ΕΡΩΤΗΣΗ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ποιος αφηγείται;	
Ποια πρόσωπα εμφανίζονται;	
Ποια είναι η ιστορία της αφήγησης;	
Ποιο είναι το θέμα;	
Ποιος είναι ο τόπος και ο χρόνος που διαδραματίζεται η υπόθεση;	
Ποια είναι η απόφαση του ήρωα;	
Πώς αντιδρά η γυναίκα του;	
Ποια είναι η αρχική κατάρα και πώς διαφοροποιείται;	

Ε΄ μέρος

- Μελετήστε στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A> το λήμμα «Παραλογές», καθώς επίσης και τα εισαγωγικά στοιχεία που υπάρχουν στο διαδραστικό βιβλίο σας (<http://ebooks.edu.gr/>) και εστιάστε στον αφηγηματικό χαρακτήρα του τραγουδιού (αρχή και δέση του μύθου, σταδιακή εξέλιξη και κορύφωση, λύση, αφηγηματικές τεχνικές και τρόποι. Στο <https://avatarmaker.com/> δημιουργήστε το δικό της avatar το οποίο θα αναπαράγει λεκτικά τα σημεία του κειμένου, στα οποία εντοπίζονται τα αναζητούμενα στοιχεία.
- Παρουσιάστε τις εργασίες σας στην ολομέλεια

1^Ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Β΄ ΟΜΑΔΑΣ (1^Η – 2^Η ΩΡΑ)

Α΄ μέρος

- Αναζητήστε τα δημοτικά τραγούδια που ανθολογούνται στο διαδραστικό βιβλίο της Γ΄ Γυμνασίου στο <http://ebooks.edu.gr/> και εντάξτε τα στις κατηγορίες του δημοτικού τραγουδιού, όπως αυτές αναφέρονται στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» και στο λήμμα «δημοτικό τραγούδι» στη διεύθυνση <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A>.

- Δημιουργήστε έναν εννοιολογικό χάρτη στο <https://www.mindomo.com/> και συμπληρώστε τα πεδία με τα ευρήματά σας.

- Παρουσιάστε τα ευρήματά στην ολομέλεια

Β΄ μέρος

- Εστιάστε στα μορφολογικά χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών και συνθέστε το δικό σας δίστιχο, με όποιο περιεχόμενο θέλετε, με έμφαση στον ρυθμό και τον αριθμό συλλαβών των δημοτικών τραγουδιών.

Απαγγείλετε ρυθμικά το δίστιχο που συνθέσατε στους συμμαθητές σας.

Γ΄ μέρος

- Ακούστε αρχικά στο <https://www.youtube.com/watch?v=-aJ8FP2oTDU> τη μουσική εκτέλεση του τραγουδιού «Του γιοφουριού της Άρτας» και στη συνέχεια την ανάγνωση από τον/την καθηγητή/τρια σας και παρατηρήστε τις διαφοροποιήσεις στο περιεχόμενο (παραλλαγή).

Δ΄ μέρος

- Απαντήστε με συντομία στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

ΕΡΩΤΗΣΗ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σου άρεσει το ποίημα;	
Πώς ένιωσες όταν το άκουγες;	
Τι σκέφτηκες;	
Ποιος στίχος σου άρεσε;	
Ποιες λέξεις σου έκαναν εντύπωση;	

ΕΡΩΤΗΣΗ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ποιος αφηγείται;	
Ποια πρόσωπα εμφανίζονται;	
Ποια είναι η ιστορία της αφήγησης;	

Ποιο είναι το θέμα;	
Ποιος είναι ο τόπος και ο χρόνος που διαδραματίζεται η υπόθεση;	
Ποια είναι η απόφαση του ήρωα;	
Πώς αντιδρά η γυναίκα του;	
Ποια είναι η αρχική κατάρα και πώς διαφοροποιείται;	

Ε΄ μέρος

- Μελετήστε στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A> το λήμμα «Παραλογές», καθώς επίσης και τα εισαγωγικά στοιχεία που υπάρχουν στο διαδραστικό βιβλίο σας (<http://ebooks.edu.gr/>) και αναζητήστε τα παραμυθιακά και εξωλογικά στοιχεία που υπάρχουν στο ποίημα. Στο <https://avatarmaker.com/> δημιουργήστε το δικό της avatar το οποίο θα αναπαράγει λεκτικά τα σημεία του κειμένου, στα οποία εντοπίζονται τα αναζητούμενα στοιχεία.
- Παρουσιάστε τις εργασίες σας στην ολομέλεια

1^Ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Γ΄ ΟΜΑΔΑΣ (1^Η – 2^Η ΩΡΑ)

Α΄ μέρος

- Αναζητήστε τα δημοτικά τραγούδια που ανθολογούνται στο διαδραστικό βιβλίο της Β΄ Γυμνασίου στο <http://ebooks.edu.gr/> βασικά χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών όπως αυτά αναφέρονται στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» και στο λήμμα «δημοτικό τραγούδι» στη διεύθυνση <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A> και στη συνέχεια κατασκευάστε έναν πίνακα σε ΠΕΚ τον οποίο θα συμπληρώσετε με τα ευρήματά σας.
- Παρουσιάστε τα ευρήματα στην ολομέλεια

Β΄ μέρος

- Εστιάστε στα μορφολογικά χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών και συνθέστε το δικό σας δίστιχο, με όποιο περιεχόμενο θέλετε, με έμφαση στον ρυθμό και τον αριθμό συλλαβών των δημοτικών τραγουδιών.
Απαγγείλετε ρυθμικά το δίστιχο που συνθέσατε στους συμμαθητές σας.

Γ΄ μέρος

- Ακούστε αρχικά στο <https://www.youtube.com/watch?v=-aJ8FP2oTDU> τη μουσική εκτέλεση του τραγουδιού «Του γιοφουριού της Άρτας» και στη συνέχεια την ανάγνωση από τον/την καθηγητή/τρια σας και παρατηρήστε τις διαφοροποιήσεις στο περιεχόμενο (παραλλαγή).

Δ΄ μέρος

- Απαντήστε με συντομία στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

ΕΡΩΤΗΣΗ	ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Σου αρέσει το ποίημα;	
Πώς ένοιωσες όταν το άκουγες;	
Τι σκέφτηκες;	
Ποιος στίχος σου άρεσε;	
Ποιες λέξεις σου έκαναν εντύπωση;	

ΕΡΩΤΗΣΗ	ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ποιος αφηγείται;	
Ποια πρόσωπα εμφανίζονται;	
Ποια είναι η ιστορία της αφήγησης;	
Ποιο είναι το θέμα;	
Ποιος είναι ο τόπος και ο χρόνος που διαδραματίζεται η υπόθεση;	
Ποια είναι η απόφαση του ήρωα;	
Πώς αντιδρά η γυναίκα του;	
Ποια είναι η αρχική κατάρα και πώς διαφοροποιείται;	

Ε΄ μέρος

- Μελετήστε στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A> το λήμμα «Παραλογές», καθώς επίσης και τα εισαγωγικά στοιχεία που υπάρχουν στο διαδραστικό βιβλίο σας (<http://ebooks.edu.gr/>) και βρείτε στοιχεία που αναδεικνύουν τη δραματικότητα στο ποίημα. Στο <https://avatarmaker.com/> δημιουργήστε το δικό της avatar το οποίο θα αναπαράγει λεκτικά τα σημεία του κειμένου, στα οποία εντοπίζονται τα αναζητούμενα στοιχεία.

- Παρουσιάστε τις εργασίες σας στην ολομέλεια

1^Ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Δ΄ ΟΜΑΔΑΣ (1^Η – 2^Η ΩΡΑ)

Α΄ μέρος

- Αναζητήστε τα δημοτικά τραγούδια που ανθολογούνται στο διαδραστικό βιβλίο της Γ΄ Γυμνασίου στο <http://ebooks.edu.gr/> βασικά χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών όπως αυτά αναφέρονται στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» και στο λήμμα «δημοτικό τραγούδι» στη διεύθυνση <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A> και στη συνέχεια κατασκευάστε έναν πίνακα σε ΠΕΚ τον οποίο θα συμπληρώσετε με τα ευρήματά σας.
- Παρουσιάστε τα ευρήματα στην ολομέλεια

Β΄ μέρος

- Εστιάστε στα μορφολογικά χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών και συνθέστε το δικό σας δίστιχο, με όποιο περιεχόμενο θέλετε, με έμφαση στον ρυθμό και τον αριθμό συλλαβών των δημοτικών τραγουδιών.
Απαγγείλετε ρυθμικά το δίστιχο που συνθέσατε στους συμμαθητές σας.

Γ΄ μέρος

- Ακούστε αρχικά στο <https://www.youtube.com/watch?v=-aJ8FP2oTDU> τη μουσική εκτέλεση του τραγουδιού «Του γιοφυριού της Άρτας» και στη συνέχεια την ανάγνωση από τον/την καθηγητή/τρια σας και παρατηρήστε τις διαφοροποιήσεις στο περιεχόμενο (παραλλαγή).

Δ΄ μέρος

Απαντήστε με συντομία στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

ΕΡΩΤΗΣΗ	ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Σου αρέσει το ποίημα;	
Πώς ένοιωσες όταν το άκουγες;	
Τι σκέφτηκες;	
Ποιος στίχος σου άρεσε;	
Ποιες λέξεις σου έκαναν εντύπωση;	

ΕΡΩΤΗΣΗ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ποιος αφηγείται;	
Ποια πρόσωπα εμφανίζονται;	
Ποια είναι η ιστορία της αφήγησης;	
Ποιο είναι το θέμα;	
Ποιος είναι ο τόπος και ο χρόνος που διαδραματίζεται η υπόθεση;	
Ποια είναι η απόφαση του ήρωα;	
Πώς αντιδρά η γυναίκα του;	
Ποια είναι η αρχική κατάρα και πώς διαφοροποιείται;	

Ε΄ μέρος

Μελετήστε στο «Λεξικό λογοτεχνικών όρων» <http://ebooks.edu.gr/new/classcoursespdf.php?classcode=DSGYM-A> το λήμμα «Παραλογές», καθώς επίσης και τα εισαγωγικά στοιχεία που υπάρχουν στο διαδραστικό βιβλίο σας (<http://ebooks.edu.gr/>) και αναζητήσει παραδείγματα αφηγηματικής πυκνότητας στην πλοκή του μύθου. Τοποθετείστε τα γεγονότα σε χρονολογική σειρά χρησιμοποιώντας το διαδικτυακό εργαλείο timegraphics (<https://time.graphics/>) . Στο <https://avatarmaker.com/> δημιουργήστε το δικό σας avatar το οποίο θα αναπαράγει λεκτικά τα σημεία του κειμένου, στα οποία εντοπίζονται τα αναζητούμενα στοιχεία.

- Παρουσιάστε τις εργασίες σας στην ολομέλεια

2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Α΄ ΟΜΑΔΑΣ (3^η – 4^η ΩΡΑ)**Α΄ μέρος**

- Διαβάστε σιωπηρά το κείμενο και στη συνέχεια καταγράψτε την υπόθεση του ποιήματος (χρόνος, τόπος, πρόσωπα, δράσεις προσώπων) στον πίνακα που ακολουθεί:

Χρόνος	
Τόπος	
Πρόσωπα	
Δράσεις προσώπων	

- Παρουσιάστε τα ευρήματα στην ολομέλεια και συζητήστε με τους συμμαθητές σας πάνω σ' αυτά

Β' μέρος

- Δημιουργήστε ένα σύντομο κόμικ χρησιμοποιώντας το Draw and Tell (www.common sense.org/education/app/draw-and-tell-hd-by-duck-duck-moose) ή το storyboard στο (<https://www.storyboardthat.com/>), παρουσιάζοντας την υπόθεση του ποιήματος..
- Παρουσιάστε το κείμενό σας στην ολομέλεια
- Συμμετέχετε στη συζήτηση που ακολουθεί και στη σύνοψη της διδασκαλίας.

2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Β' ΟΜΑΔΑΣ (3^η – 4^η ΩΡΑ)

Α' μέρος

- Διαβάστε σιωπηρά το κείμενο, εστιάστε στον πρωτομάστορα και σκιαγραφήστε το χαρακτήρα, τα συναισθήματα, το δίλημμα, την απόφαση που παίρνει και το κίνητρο που ώθησε τον ήρωα στη συγκεκριμένη απόφαση, συμπληρώνοντας τον πίνακα που ακολουθεί:

χαρακτήρας	
συναισθήματα	
δίλημμα	
απόφαση	
κίνητρο	

- Παρουσιάστε τα ευρήματα στην ολομέλεια και συζητήστε με τους συμμαθητές σας πάνω σ' αυτά

Β' μέρος

- Συντάξτε, σε έγγραφο ΠΕΚ, την απολογία του πρωτομάστορα, την οποία εκφωνεί στο δικαστήριο στο οποίο, υποθετικά, δικάζεται για την πράξη του
- Παρουσιάστε το κείμενό σας στην ολομέλεια, με ένα μέλος της ομάδας σε ρόλο απολογούμενου
- Συμμετέχετε στη συζήτηση που ακολουθεί και στη σύνοψη της διδασκαλίας.

2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Γ' ΟΜΑΔΑΣ (3^η – 4^η ΩΡΑ)

Α' μέρος

- Διαβάστε σιωπηρά το κείμενο και παρουσιάστε τις ενέργειες της γυναίκας του πρωτομάστορα και τη διακύμανσή των συναισθημάτων της, συμπληρώνοντας τον πίνακα που ακολουθεί.

ενέργειες	
συναισθήματα	

- Παρουσιάστε τα ευρήματα στην ολομέλεια και συζητήστε με τους συμμαθητές σας πάνω σ' αυτά

Β' μέρος

- Συντάξτε μία επιστολή διαμαρτυρίας για την τύχη της γυναίκας του πρωτομάστορα, συνδέοντάς την με το φαινόμενο των γυναικοκτονιών της εποχής μας, επιλέγοντας ένα από τα έτοιμα πρότυπα των προγραμμάτων επεξεργασίας κειμένου π.χ της ιστοσελίδας του Office (<https://templates.office.com/>) ή του περιβάλλοντος Canva (<https://www.canva.com/>) το φύλλο επιστολής που θα χρησιμοποιήσει.
- Παρουσιάστε το έργο σας στην ολομέλεια.
- Συμμετέχετε στη συζήτηση που ακολουθεί και στη σύνοψη της διδασκαλίας.

2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ Δ' ΟΜΑΔΑΣ (3^η – 4^η ΩΡΑ)

A' μέρος

- Με αφορμήση το κίνητρο του πρωτομάστορα, αναζητήστε στο διαδίκτυο και καταγράψτε στοιχεία για τη λειτουργία και την ευρύτερη σημασία των γεφυριών διαχρονικά. Χρησιμοποιείστε ένα έγγραφο ΠΕΚ για την καταγραφή των στοιχείων.
- Παρουσιάστε το κείμενό σας στην ολομέλεια

B' μέρος

- Αναζητήστε στο διαδίκτυο ποιήματα με θέμα τους τα γεφύρια, και δημιουργήστε μία παρουσίαση 5 σελίδων, εισάγοντας παράλληλα και εικόνες γεφυριών σε πρόγραμμα παρουσίασης της επιλογής σας (π.χ. ppt ή prezi)
- Παρουσιάστε το έργο σας στην ολομέλεια.
- Συμμετέχετε στη συζήτηση που ακολουθεί και στη σύνοψη της διδασκαλίας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ

Αναζητήστε στις ανακοινώσεις του μαθήματος Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β' Γυμνασίου, στην e-class, φύλλο αυτοαξιολόγησης το οποίο θα συμπληρώσετε και θα υποβάλετε ως το επόμενο μάθημα..

Επεκτασιμότητα

Το παρόν διδακτικό σενάριο μπορεί να επεκταθεί, τουλάχιστον για ένα δίωρο επιπλέον. Η επέκταση αυτή βρίσκεται, όμως, σε απόλυτη συνάρτηση με τον υπάρχοντα χρόνο, ώστε να μην αποβεί σε βάρος της διδασκαλίας άλλων ενοτήτων, όπως προβλέπεται από το Πρόγραμμα Σπουδών.

Σ' αυτό το δίωρο μπορεί να επιχειρηθεί μια διακαλλιτεχνική προσέγγιση, με δραστηριότητες σχετικές με το θέατρο, τη μουσική ή τη ζωγραφική σε συνδυασμό με δραστηριότητες δημιουργικής γραφής.

Οι δραστηριότητες είναι δυνατό όμως να αφορούν το σύνολο των μαθητών/τριών ή να αφορούν ομαδικές δραστηριότητες, με τους/τις μαθητές/τριες να χωρίζονται σε ομάδες ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις τους.

Συγκεκριμένα:

Αξιοποίηση θεατρικών τεχνικών που αφορούν το σύνολο των μαθητών/τριών

α. «Διάδρομος συνείδησης»: Μαθητής/τρια στο ρόλο του πρωτομάστορα εκφράζει δυνατά το δίλημμα της, βαδίζοντας στο διάδρομο που έχουν σχηματίσει οι συμμαθητές/τριες παραταγμένοι σε δύο σειρές οι οποίοι/ες τη συμβουλεύουν να αποφασίσει.

β. «Ερωτήσεις σε ρόλο»: Ο/Η εκπαιδευτικός στον ρόλο του πρωτομάστορα κάθεται στην «καρέκλα των ερωτήσεων», ενώ οι μαθητές/-τριες του απευθύνουν ερωτήσεις για την απόφαση που παίρνει και το λόγο που τον ώθησε στη συγκεκριμένη απόφαση. Ο/Η εκπαιδευτικός απαντά μέσα από τον ρόλο και με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές/-τριες γνωρίζουν τον ήρωα καλύτερα.

Δραματοποίηση και Δημιουργική Γραφή

Τα μέλη της ομάδας μοιράζουν τους ρόλους (σκηνοθέτης, σκηνογράφος, ηθοποιός), δραματοποιούν το διάλογο του πρωτομάστορα και της γυναίκας του και παρουσιάζουν τη δραματοποίηση στους συμμαθητές τους

Συγγραφή στίχων, μελοποίηση και ερμηνεία

Οι μαθητές/-τριες γράφουν δικούς τους στίχους, με αφορμή τη θυσία της γυναίκας, το μελοποιούν και το παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους, μοιράζοντας τους ρόλους (στιχουργός, συνθέτης, μέλη ορχήστρας, τραγουδιστής/τρια)

Ζωγραφική

Οι μαθητές/τριες αναπαριστούν, ζωγραφίζοντας ή σχεδιάζοντας, εικόνες του κειμένου που τους κίνησαν το ενδιαφέρον. Μπορούν επίσης να κατασκευάσουν τα σκηνικά για την δραματοποιημένη παρουσίαση σε συνεργασία με την ομάδα της Δραματοποίησης.

Διασκευή του κειμένου και «Οι μαθητές σε ρόλο»

Οι μαθητές/-τριες διασκευάζουν το κείμενο και δικάζουν τον πρωτομάστορα, αναλαμβάνοντας ο καθένας και έναν ρόλο στο δικαστήριο

Οι δραστηριότητες μπορούν να ηχογραφηθούν/βιντοσκοπηθούν και να αναρτηθούν στην ιστοσελίδα/ιστολόγιο του σχολείου.

Ανατροφοδότηση

Η εφαρμογή του προτεινόμενου σεναρίου, με κάποιες αλλαγές, προκειμένου να προσαρμοστεί στις ιδιαίτερες ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού της τάξης, μπορεί πρώτα απ' όλα να φέρει τους μαθητές σε επαφή με εργαλεία και περιβάλλοντα για την παραγωγή ψηφιακών αφηγήσεων, οι οποίες είναι πιθανό, στο μέλλον, να χρησιμοποιηθούν για να παράγουν τις δικές τους ιστορίες.

Ο παιγνιώδης και ομαδικός χαρακτήρας του σεναρίου δημιουργεί μια ατμόσφαιρα οικειότητας και συνεργασίας μέσα στην τάξη, αποφορτίζοντας τη βαριά ατμόσφαιρα παροχής έτοιμων ακαδημαϊκών γνώσεων. Οι μαθητές μαθαίνουν «παίζοντας» με ψηφιακά εργαλεία και εμπλέκονται δημιουργικά στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η αλληλοϋποστήριξη εντός της ομάδας ενισχύει την αυτοπεποίθηση των μαθητών και τους εξοικειώνει με τις επικοινωνιακές και συνεργατικές δεξιότητες.

Οι δυσκολίες που μπορεί να φέρει το λογοτεχνικό κείμενο στα διάφορα επίπεδα του (γλώσσα, αφήγηση, εκφραστικά μέσα, χρονικές τεχνικές κ.λπ.) μπορούν να αντιμετωπιστούν πιο εύκολα και να ενισχύσουν το γνωστικό κεφάλαιο των μαθητών, κάτι που η παραδοσιακή διδασκαλία θα το επιδίωκε μόνο με παρέχοντας παθητικά έτοιμη γνώση.

Επίσης, η εστίαση μετατοπίζεται από το επίπεδο του κειμένου σε αυτό της λήψης του από τους δέκτες και της διασύνδεσής του με τις σημερινές ψηφιακές εμπειρίες.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι ο συνολικός αριθμός των διαθέσιμων διδακτικών ωρών για τις προτεινόμενες δράσεις δεν λειτουργεί επιβαρυντικά, καθώς και με την μετωπική διδασκαλία της «έτοιμης» γνώσης ο χρόνος που δαπανάται θα ήταν αντίστοιχος, αλλά χωρίς τα ίδια αποτελέσματα ως προς βαθμός εμπλοκής των μαθητών στη διαδικασία και ως προς την επιτυχή προσέγγιση και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου.

Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Η παιδαγωγική διάσταση της Δημιουργικής Γραφής δεν επιδιώκει σε καμία περίπτωση την ανεύρεση συγγραφικών ταλέντων. Στον τομέα της Εκπαίδευσης αντιμετωπίζεται ως ελεύθερη έκφραση της προσωπικότητας του παιδιού που γραπτώς, αλλά και προφορικά αποτυπώνει με τον δικό του τρόπο ιδέες, συναισθήματα και εντυπώσεις. Οι μαθητές στην τάξη πειραματίζονται σε διάφορα λογοτεχνικά είδη χωρίς φόβο για το σωστό ή το λάθος και πρέπει να τονιστεί ότι η μέχρι σήμερα εμπειρία της Δημιουργικής Γραφής αποδεικνύει ότι καλλιεργεί το παιδί με πολλούς τρόπους, αυξάνει την αυτοπεποίθησή του, ενώ λειτουργεί ως υποστήριξη σε άλλους κλάδους, βελτιώνοντας σημαντικά τη γλωσσική, νοητική και συναισθηματική ανάπτυξη του μαθητή.

Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση η Δημιουργική Γραφή ως αυτοτελές μάθημα διδάσκεται μόνο στα Καλλιτεχνικά Λύκεια. Οι προβλέψεις του ΠΣ για το μάθημα της Νεοελληνικής λογοτεχνίας, αν και προτιμούν την ερμηνευτική προσέγγιση, δεν αποκλείουν τη Δημιουργική Γραφή, αφού εντάσσουν στους στόχους του μαθήματος την «καλλιτεχνική έκφραση» των μαθητών. Είναι προφανές ότι ο διεθνής απόηχος και οι εγχώριες προσπάθειες για άρση της μίας και μοναδικής προσέγγισης των λογοτεχνικών και όχι μόνο κειμένων, αρχίζουν να αποδίδουν καρπούς. Η Δημιουργική Γραφή εισάγεται στη διδασκαλία της Λογοτεχνίας στην Α΄ Λυκείου με το ΠΣ (ΦΕΚ 1562 / 27-6-11), που όμως διακόπτεται στην επόμενη τάξη. Το νέο ΠΣ για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης(Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο), που πιλοτικά ήδη εφαρμόζεται(2021) εισάγει τη χρήση τεχνικών Δημιουργικής Γραφής, με μια μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων να συμπεριλαμβάνονται στον Οδηγό Εκπαιδευτικού.

Πιστεύουμε ότι το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Δημιουργική Γραφή», που αναπτύσσεται αυτή τη στιγμή σε ένα περιβάλλον κριτικής αυτογνωσίας, σε έναν προνομιακό χώρο, έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην απόφαση της υιοθέτησης της δημιουργικής γραφής στην Εκπαίδευση. Η ενσωμάτωση, το θεσμικό περιβάλλον, που είναι ξεκάθαρα συνδεδεμένο με την επίτευξη μαθησιακών αποτελεσμάτων και τη μεταφορά δεξιοτήτων, δεν αίρει σε καμία περίπτωση το γεγονός ότι η λογοτεχνική γραφή είναι από τη φύση της μια αρκετά κριτική διαδικασία, μια πρακτική εξερεύνηση της φύσης και των ορίων Γλώσσας και Λογοτεχνίας. Ο δρόμος που μένει

να διανυθεί είναι μακρύς και είμαστε σίγουροι ότι κρύβει παγίδες που συχνά αφορούν όχι μόνο την εχθρική αντιμετώπιση της Δημιουργικής Γραφής από τους «αμφισβητίες», αλλά και την υπερβολή που συχνά επιδεικνύουν οι ζηλωτές και οι νεοφώτιστοι .

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Anderson, L. (2009). «Part 2». *Creative Writing, A Workbook with Readings*. Routledge Publications. ISBN 0-415-37243-7.

Caron, «Description de l' empire de Japon», *Recueil de voyages*, vol. X, 1725, σ. 454.

Η παραπομπή για τον Caron από: Οικονομίδης, Δημήτριος, σ. 83.

Engle, P. (1999). "The Writer and the Place". In Dana, Robert (ed.). *A Community of Writers: Paul Engle and the Iowa Writers' Workshop*. Iowa City: University of Iowa Press. p. 2. ISBN 0-87745-668-2.

<https://journals.uni-vt.bg/getarticle.aspx?aid=5117&type=.pdf> Matteo Miano

Απηχήσεις του θέματος του τραγουδιού «Το γεφύρι της Άρτας». Από την κάτω Ιταλία ως τη Γεωργία.

Krueger, J. (2010). *Why writers should take acting classes*. Jacob Krueger.

Marksberry, M. L. (1963). *Foundation of Creativity*. Harper's Series on Teaching. New York ; London: Harper & Row.

Ong, W. J. (2001). *Προφορικότητα και εγγραμματοσύνη. Η εκτεχνολόγηση του λόγου*. Μτφρ. Κώστας Χατζηκυριάκου. Ηράκλειο Κρήτης: ΠΕΚ.

Swansburg, J. (2001). *At Yale, Lessons in Writing and in Life*. The New York Times.

Ελληνόγλωσση

Αλέξης Πολίτης, «Εισαγωγή». *Το δημοτικό τραγούδι. Κλέφτικα*, επιμ. Αλέξης Πολίτης, Ερμής, Αθήνα 1973

Γαϊτάνος, Κ., (2012), *Η ιστορία της ελληνικής μουσικής από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα*, Αθήνα: Μουσικός εκδοτικός οίκος Φίλιππος Νάκας.

Γαλερίδης Αντώνης και άλλοι, «Τα Πέτρινα Γεφύρια της Θεσσαλίας», Αθήνα: Τ.Ε.Ε.-Τμήμα Κεντρικής & Δυτικής Θεσσαλίας, 1995

Γοργογέτας Σ., «Τα πέτρινα γεφύρια του Νομού Τρικάλων», Τρίκαλα: Δήμος Αιθίων, 2003

Γκόρπας, Θ. «Τα ποιήματα [1957-1983], Κέδρος, Αθήνα 2006

Ζαχαρόπουλος Δ., «Το μήνυμα που κουβαλάνε τα πέτρινα γεφύρια στο διάβα των αιώνων», στα πρακτικά της Α΄ επιστημονικής συνάντησης ΚΕ.ΜΕ.ΠΕ.Γ. «Περί πετρογεφύρων...», Αθήνα: Κέντρο Μελέτης Πέτρινων Γεφυριών, 2003

ΙΕΠ (2003). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών της Ελληνικής Γλώσσας για το Γυμνάσιο (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) ΦΕΚ 303Β και 304Β/13-3-2003.

Καψωμένος, Ε., (1990). *Δημοτικό τραγούδι. Μια διαφορετική προσέγγιση*. Αθήνα: Αρσενίδης

Κιοσσές, Σ. (2018). *Εισαγωγή στη δημιουργική ανάγνωση και γραφή του πεζού λόγου- Η συμβολή της αφηγηματολογίας*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ.

Κιοσσές, Σ. (2018). *Εισαγωγή στη δημιουργική ανάγνωση και γραφή του πεζού λόγου- Η συμβολή της αφηγηματολογίας*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ.

Κόκκας, Ν. (2005). Η «γέφυρα του παπά» στα πομακοχώρια της Ξάνθης. Στο Περί πετρογέφυρων..Γεφυριών Ιστορίες. Β' επιστημονική συνάντηση ΚΕΜΕΠΕΓ. Αθήνα: Εκδόσεις Πέτρα

Κονταξής, Κ. 2007. *Το δημοτικό τραγούδι: Μια προσπάθεια μελέτης*, Πασχέντης, Αγρίνιο, σσ. 15-113.

Κυριακίδης, Σ., *Ελληνική Λαογραφία, Μέρος Α' . Μνημεία του λόγου εν Αθήναις*.

Κυριακίδης, Στ., (1934). *Αι ιστορικά αρχαί της δημόδους νεοελληνική ποιήσεως, Λόγος πρυτανικός ρηθείς τη 21^η Ιανουαρίου 1934*. Θεσσαλονίκη.

Λάμπρου Ευθύμιος, «Ο κύκλος τραγουδιών Της Άρτας το γεφύρι» Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 2014

Λουκάτος, Δ. Σ. (1985). *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, εκδ. γ'. Αθήνα

Μαμμόπουλος Αλέξανδρος, «Λαϊκή Αρχιτεκτονική, Ηπειρώτες μαστόροι και γεφύρια», Αθήνα: Ηπειρωτική Εταιρία Αθηνών, 1973

Μαντάς Σπύρος, «Ηπειρώτικα Γεφύρια», Αθήνα: Τεχνικές Εκδόσεις, 1984

Μαντάς Σπύρος, «Το γεφύρι και ο Ηπειρώτης», Αθήνα: Τεχνικές Εκδόσεις, 1987

Μαντάς, Σ. (2000) Εφημερίδα Καθημερινή, Ένθετο της 13/2/2000 με τίτλο «Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική: Τα Πέτρινα Γεφύρια»

Μαντάς, Σ.(2000). Αν δε στοιχειώσετε άνθρωπο, γεφύρι δε στεριώνει. Καθημερινή 7 ημέρες, τόμος ΛΔ- Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική.

- Μαντάς, Σ.Ι. (1984). *Τα ηπειρώτικα γεφύρια*. Αθήνα.
- Μέγας, Γεώργιος, «Το τραγούδι του γεφυριού της Άρτας», Λαογραφία, Τόμος ΚΖ', Αθήνα, 1971
- Μουρ, Σ. (2008). «3, 4, 5». *Το σύστημα Στανισλάβσκι*. Αθήνα: Εκδόσεις Παρασκήνιο. σελίδες 35, 58, 63.
- Μπαμπινιώτης (2004). *Λεξικό για το σχολείο και το γραφείο*. Κέντρο Λεξικολογίας. ISBN 960-86190-4-1.
- Οικονομίδης, Δημήτριος, *Από τα δημοτικά μας τραγούδια*, Τόμος Α', εκδόσεις Φιλιππότη, Αθήνα, 1997
- Παπακώστα-Συνίκη Νίτσα, «Πέτρινα Γεφύρια Ιωαννίνων», Ιωάννινα: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, 2002
- Πολίτης Ν. (2005). *Τα δημοτικά Τραγούδια, Εκλογαί από τα δημοτικά τραγούδια του ελληνικού λαού*. Αθήνα: Εκάτη
- Πολίτης, Α. (1984). *Η ανακάλυψη των ελληνικών δημοτικών τραγουδιών*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Πολίτης, Λ., (2003). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, ΜΙΕΤ. Αθήνα.
- Πολίτης, Νικόλαος, *Λαογραφικά Σύμμεικτα*, τ. Α', Αθήνα, 1920
- Πολίτης, Νικόλαος, *Νεοελληνική μυθολογία*, τ. Α', Αθήνα, 1871
- Σηφάκης, Γ. (1988). *Για μια ποιητική του ελληνικού δημοτικού τραγουδιού*. Ηράκλειο Κρήτης: ΠΕΚ.
- Τσαγγαλάς, Κ.Δ. (1988). *Το δημοτικό τραγούδι και οι κοινωνικές του διαστάσεις*. Ιωάννινα
- Τσότσος, Γ. (1997). *Μακεδονικά Γεφύρια*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Τσουντας, Χρήστος, *Αί προϊστορικά ακροπόλεις Διμηνίου και Σέσκλου*, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, Αθήνα, 1908, σ. 54.
- Τσούπη Μαρία, «Ηπειρώτικα Λιθόγλυπτα», Ιωάννινα: Εφύρα, 2006

